

אוצרות גאונות הדורות

פניני דרוש וחינוך
לפרשת השבוע

רעיונות מובחרים ושמועות נאות
מבית מדרשם של רבותינו מועתיקי השמועה
ערוכים ומסודרים ככתבם וכלשונם בטוב טעם ודעת

חג המצות

מכון אור ליהודים
ירושלים

- א רמב"ן | השרשת אמונה בהשגחה פרטית, כי כל הטבע הוא נס נסתר
- ב דברי מהרי"א | השמחה המיוחדת בחג הפסח היא מחמת שנעשה הנס ע"י הקב"ה בעצמו ולא ע"י שליח
- ב בית הלוי | גאלת פסח שהיתה באמצע הזמן מביאה לאמונה על הגאולה העתידה
- ג דרשות כתב סופר | יש ללמד מדת הפסחון מאבותינו שיצאו בחפזון ממצרים
- ד הגדה ליל שמונים | יתחזק ולא ידאג, כי הנהגת ה' עמנו היא למעלה מן הטבע
- ה חתן סופר | השמחה האמתית היא גאלת הנפש מטמאת מצרים יותר מעצם פריקת על העבדות
- ו דרש משה | ה' עושה לנו נסים אף בלי ידיעתנו, והישועה תבוא פתאום בחדסד ה'
- ז אור יהל | ביציאת מצרים למדנו כמה יקר הוא רגע בחיי אדם
- ח אונים לתורה | מראש חדש ניסן הצרכו אבותינו במצרים להאמין שיוציאם ה' משם
- ח אמת ליעקב | שמחה גשמית ביום טוב איננה סתירה לשמחה הרוחנית
- ח מצב התבואה היה הוכחה על המצב הרוחני של האדם
- ט אפריון | פסח ומילה שנוצטוו במצרים משלימים זה את זה
- ט רבי עקיבא איגר | נהדר במצוות החג, שמקום אותם אחת בשנה, ומי יודע אם יחיה, וח"ו יהיה נפסד בידו
- ט לוח ארז | נסי יציאת מצרים היו בלא שיעשו ישראל מאומה כדי שתהיה אמונת ה' וגדלתו נטועה בלבם
- יא דברי חיים | פאשר זכו ישראל שעל ידם נתפרסם השם הקדוש, נחשב להם רכוש גדול
- יב מעשה רוקח | קע"ה שעות של אסור חמץ כנגד קע"ה שנותיו של אברהם שבכלם לא שלט בו יצר הרע
- יב דרשות חתם סופר | בקריעת ים סוף העלו כל נצוצות הקדושה שיצאו ממצרים
- יג אהבת ציון | קשי השעבוד היה מצד מדת החסד - למהר את הקץ
- יג משנת רבי אהרן | השירה הוא חזק והעמקת ההפירה באמונה והשגחה
- יד אור החיים | ביציאת מצרים הכחשו כל שקרי הפופרים
- טו | מלבד הגופים יצאו גם נשמות בניי שהיו טבועים בטמאת מצרים
- טו מחשף הלכן | הקדמת הקץ בזכות קדושת הברית של בני ישראל
- טו ברכת אברהם - הגש"פ | ע"י זכירת יציאת מצרים נעשית עבודת המצוה בקלות ושמחה ובלב שלם
- טז החיד"א | פאשר היתה צעקת ישראל עבור צער השכינה בגלות אז שמע צעקתם
- טז לשם שבו ואחלמה | טעם חמר אסור חמץ כדי שלא יתאחו בנו שדש הרע לינק מהארת ימים אלו
- יז פלפולא דאורייתא
- יז בטעם שאין מברכים על מצות סיפור יציאת מצרים בהגדה של פסח
- יז ביאור דברי הרמב"ם ששערו של רב"ע הלבין מיגיעת תלמודו
- יח מו"מ בדין אמירת ג' דברים בפסח אם הוא ממצות סיפור או דין מיוחד בג' מצוות אלו
- יט מעשי רבותינו
- כב יומא דהילולא | רבי מאיר אביחצירא - הבבא מאיר
- לא שהם ונשפה | הגזירה אמת והחריצות שקר

חג המצות

הגדולים עדים נאמנים באמונת הבורא ובתורה כלה.

ובעבור כי הקדוש ברוך הוא לא יעשה אות ומופת בכל דור לעיני כל רשע או כופר, יצנה אותנו שנעשה תמיד זכרון ואות לאשר ראוי עינינו, ונעתיק הדבר אל בנינו, ובניהם לבניהם, ובניהם לדור אחרון. והחמיר מאד בענין הזה, כמו שחיב פרת באכילת חמץ (שם יב טו) ובעזיבת הפסח (במדבר ט יג), והצריך שנכתב כל מה שנראה אלינו באותות ובמופתים, על דינו ועל בין עינינו, ולכתב אותו עוד על פתחי הבתים במוזות, ושנזכיר זה בפנינו בבקר ובערב, כמו שאמרו (ברכות כא.) אמת ויציב דאורייתא, ממה שכתוב (דברים טז א) 'למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך', ושנעשה ספה בכל שנה, וכן פיוצא בהן מצוות רבות זכר ליציאת מצרים. והכל להיות לנו בכל הדורות עדות במופתים שלא ישתכחו, ולא יהיה פתחון פה לכופר להכחיש אמונת האלהים. כי הקנה מזוזה בזו אחד וקבעה בפתחו ונתפנו בענינה, כבר הודה בחדוש העולם ובידיעת הבורא והשגחתו, וגם בנבואה, והאמין בכל פנות התורה. מלבד שהודה שחסד הבורא גדול מאד על עושי רצונו, שהוציאנו מאותו עבדות לחרות וכבוד גדול לזכות אבותינו החפצים ביראת שמו. ולפיכך אמרו (אבות פ"ב מ"א) הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה. שכלן חמורות וחביבות מאד, שבכל שעה אדם מודה בהן לאלהיו, וכוננת כל המצוות שנאמין באלהינו ונודה אליו שהוא ברצונו. והיא פונת היצירה, שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין לעליון חפץ בתחתונים מלבד זה שידע האדם ויודה לאלהיו שבראו. וכוננת רוממות הקול בתפלות וכוננת בתי הקנסיות וזכות תפלת הרבים, זהו שיהיה

ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אלהם אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אתם:

[לה, א]

רמב"ן

רבנו משה בן נחמן

השרשת אמונה בהשגחה פרטית, כי כל הטבע הוא נס נסתר

עתה אמר לך כלל בטעם מצוות רבות. הנה מעת היות עבודה זרה בעולם מימי אנוש, החלו הדעות להשתפש באמונה, מהם כופרים בעקר ואומרים כי העולם קרמון, כחשו בה' ויאמרו לוא הוא (ע"פ ירמיה ה יב), ומהם מכחישים בידיעתו הפרטית ואמרו איכה ידע אל ויש דעה בעליון (ע"פ תהלים עג יא), ומהם שיודו בידיעה ומכחישים בהשגחה, ויעשו אדם כדגי הים שלא ישגיח האל בהם ואין עמהם ענש או שכר, ואומרים עוב ה' את הארץ (ע"פ יחזקאל ט ט). וכאשר ירצה האלהים בענה או ביחיד, ויעשה עמה מופת בשנוי מנהגו של עולם וטבעו, יתברר לכל בטול הדעות האלה כלם, כי המופת הנפלא מורה שיש לעולם אלוה מחדשו, יודע ומשגיח ויכול. וכאשר יהיה המופת ההוא נגזר תחלה מפי נביא, יתברר ממנו עוד אמתת הנבואה, כי ידבר האלהים את האדם ויגלה סודו אל עבדיו הנביאים, ותתקיים עם זה התורה כלה. ולכן יאמר הכתוב במופתים (שמות ח יח) 'למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ', להורות על השגחה, כי לא עזב אותה למקרים כדעתם. ויאמר (שם ט כט) 'למען תדע כי לה' הארץ', להורות על החדוש, כי הם שלו שבראם מאין. ואמר (שם ט יד) 'בעבור תדע כי אין פמני בכל הארץ', להורות על הכוללת, שהוא שליט בכל, אין מעכב בידו. כי בכל זה היו המצרים מכחישים או מסתפקים. אם פן האותות והמופתים

באמת מחשבת פגול הוא לחשב שעל ידי זה הנס גדול, דבוראי כלפי הקב"ה אין חלוק אי מזל טלה שולט או לא, ואין הנס יותר גדול על ידי שהיה שולט מזל טלה. אלא הטעם יש לומר דביציאת מצרים הציל אותנו הקב"ה בעצמו ולא על ידי שליח, מה שאין כן שאר הנסים היה על ידי שליח, וראיה לזה דבמצרים היה על ידי הקב"ה בעצמו מדאמרין (כ"ט ס) פ"ן שנתן רשות למשחית אינו מבחין בין טוב לרע וכאן בשלשת ימי אפלה מתו כל הרשעים בלבד ולא הצדיקים ומוכח דהיה על ידי הקב"ה ולא על ידי שליח.

וזהו שאומרים רשע מה הוא אומר מה העבדה הזאת לכם רצונו לומר מה העבודה הזאת יותר משאר ימים טובים, ומה עדיף נס פסח משאר הנסים. ומפרש בעל ההגדה 'לכם ולא לו', לכם הוא מקשה זאת ולא לו, כי לדידה הטעם לגדלת הנס משום דהיה שולט אז מזל טלה, ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בעקר שעל ידי זה הוא כופר בעקר שהוא מיחס איזה כח למזל טלה שמפני כן ראוי לקרות נס גדול מה שהקב"ה הכניע את המזל, ואף אהה הקהה את שניו ואמר לו התרוץ הנכון בעבור זה עשה ה' לי דהיינו שהקב"ה בעצמו גאלנו ולא על ידי שליח, וראיה לזה לי ולא לו אלו היה שם לא היה נגאל' אותו רשע אלא היה מת בשלשת ימי אפלה, ואף על פי כן הצדיקים נגאלו ועל כרחק שלא היה על ידי שליח שאינו מבחין אלא על ידי הקב"ה בעצמו, ומפני כן עדיף פסח טפי משאר נסים.

בית הלוי

רבי יוסף דב הלוי סולובייצ'ק

גארת פסח שהיתה באמצע הזמן מביאה לאמונה על הנאילה העתידה

ד"ר שמרים הוא לה' להוציאם מארץ מצרים הוא הלילה הזה לה' שמרים לכל בני

לכני אדם מקום יתקבצו יודו לאל שבראם והמציאם, ויפרסמו זה ויאמרו לפניו בריותיך אנחנו. וזו פונתם במה שאמרו ו"ל (ראה ילקוט יונה רמז תקנ) 'ויקראו אל אלהים בחזקה' (יונה ג ח). מכאן אתה למד שתפלה צריכה קול, חציפא נצח לבישא.

ומן הנסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד התורה פלה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבנו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכלם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצוות יצליחנו שכו, ואם יעבר עליהם יכריחנו ענשו, הכל בגזרת עליון כאשר הזכרתי כבר (בראשית יז א, מו טו, ושמות ו ב). ויתפרסמו הנסים הנסתרים בענין הרבים, כאשר יבא ביעודי התורה בענין הברכות והקללות, כמו שאמר הכתוב (דברים כט כג) 'ואמרו כל הגוים על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת', ויאמרו על אשר עזבו את ברית ה' אלהי אבתם' (שם פסוק כד), שיתפרסם הדבר לכל האמות שהוא מאת ה' בענשם. ואמר בקיום (שם כח י) 'וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך'. ועוד אפשר זה בעזרת השם (ויקרא כו יא).

דברי מהרי"א

רבי יהודה אבאד

השמחה המיוחדת בחג הפסח היא מחמת שנעשה הנס ע"י הקב"ה בעצמו ולא ע"י שליח

לכאורה צריך באור מפני מה אנו שמחים בחג הפסח יותר משאר ימים טובים שעשה בהם הקב"ה עמנו נסים, ובמה עדיף נס פסח טפי משאר נסים. ואפשר היה לומר דהטעם הוא מפני שבניסן הוציאנו הקב"ה ממצרים, ובניסן שולט מזל טלה שהוא אלהות של מצרים, ולכך הנס גדול ביותר שבזמן שליטת אלהותם הוציאנו הקב"ה מדם. אבל

אמונה ובטחון לגאולה העתידה, ומשום הכי בכרכות גאולה של שחרית תקנו 'אמת ויציב' דפרושו שהוא קים, ובשל ערבית תקנו 'אמת ואמונה' דהיא עוברת רק אנהנו נאמין דבוראי יהיה גאולה העתידה, דגאולה הזאת מביאה לאמונה על העתיד וכמו שנתבאר. וזהו הטעם שאוכלין ביצים בליל פסח, ואיתא בשלחן ערוף (ס' תעו ס"ב) שהוא זכר לאבלות של תשעה באב, והקשה הגר"א (במעשה רב) למה להזכיר האבלות בליל פסח. ולפי זה ניתא דמראין דמגאולה זו שהיתה באמצע הזמן צמח ליל תשעה באב, ובא לחזק לב האדם שכל ההבטחות נאמרו על ביאת המשיח ועדין לא נתקיימו לגמרי.

דרשות כתב סופר

רבי אברהם שמואל בנימין סופר

יש ללמד מדת הבטחון מאבותינו שיצאו
בחפזון ממצרים

במדבר (שמו"ד כ יח) וינסב אלקים את העם וכו', מכאן אפלו עני שבישראל לא יאכל עד ששכב. והמדבר הזה אומר דרשוני וחייו. ונראה לומר בהקדם שאמרת לפרש בפרשת ראה (דברים טו א) 'לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עני פי בחפזון יצאת ממצרים למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך, וכבר האריכו בטעם המצה מה זכר יש בה אם יצאו בחפזון או לא, ומאי טובה איבה ביציאת חפזון. ובמדבר אמר (ילקוט קצט) במצרים בחפזון יצאתם אבל לעתיד כתיב 'פי לא בחפזון תצאו וגו'. גם יש לדקדק דהוי ליה למימר בחפזון הוצאתיך למען תזכר את יום הוצאתיך וגו'.

ונראה לי הנה כתיב (שמות יב ט) ויבאפו את חבצק וגו' עגת מצות פי לא חמץ פי גרשו ממצרים ולא יכלו להתמקמה וגם צדה לא עשו להם, פרש רש"י דקרא מספר כל זה להודיע גדל הבטחון שהיה להם שאפלו

ישאל לדרתם (שמות יב מב). איתא במדרש (שמו"ד יח יא) בעולם הזה עשה להם נסים בלילה על שם שהוא נס עובר, אבל לעתיד לבוא יעשה להם נסים ביום על שם שהוא נס קים. וכבר מבאר לעיל בפרשת וישלח דהגלות נמשל ללילה, ומשום הכי כשהגאולה באמצע הלילה הוא סימן ועדין הם באמצע הגלות ויזטרכו עוד להשלים החשבון, אבל לעתיד לבוא יהיה הגאולה ביום שהוא סימן שפבר נשלם הלילה והגלות. והענין דכבר כתבנו (פר' שמות) על הא דלא היו במצרים רק רד"ו שנה דגאלם באמצע הזמן והזמן שחסר אז הניח הקדוש ברוך הוא שישלימו אותו ישראל לסוף בגלות האחרון, ויציאת מצרים היה רק פקידה באמצע הזמן, והיה הכנה לגאולה העתידה כדי שיוכלו להגאל אחר כך כשישלימו הזמן, וכבר מבאר ענין זה בכמה מספרי הדרוש. והנה לפי זה נמצא דעקר ההבטחה שהיה בכרית בין הבתרים שיגאלם בסוף הזמן כמו שאמר הכתוב (בראשית טו ד) 'ואחרי כן יצאו ברכש גדול', לא נתקיימה עדין, ויתקיים אחר כך כשישולם הזמן. וזהו שאמר במדרש איבה (איכ"ר ג ח), 'השביעני במרויים הרוני לענה' (איכה ג טו) מה שהשביעני במרויים בלילי פסח הרוני לענה בליל תשעה באב, דליל תשעה באב לעולם חל בליל שקל בו פסח העבר, והוא לכונה זו דעל ידי שגאלת פסח היה באמצע הזמן (ו)הצרכו להשלים החשבון בגלות אחר ויצא מזה ליל תשעה באב.

ובאמת הוא חזוק הלב שאנחנו בטוחים להגאל, דכל ברית בין הבתרים עקרו לא נתקיים עדין. ונזהר נבין הא דאיתא בברכות (ב) כל שלא אמר אמת ויציב שחרית ואמת ואמונה ערבית לא יצא ידי חובתו שנאמר (תהלים צב א) 'להגיד בפקר חסדך ואמונתך בלילות', ולקאורה הרי הני שני ברכות הם ענין אחד והם ברכות הגאולה ולמה באמת נחלקו בשתי לשונות הללו. ולפי מה שכתבנו מוכן היטב, דגאולה שהיא בשחרית היא קיימת, וגאולה של לילה היא עוברת רק מביאה לידי

אינו יודע כמה יפרנס איך יסב ככן חורין, אבל בטחונו בה' שישועתו בקרוב ואין מעצור לו, וזוכר ראשונות אבותינו שהלכו במדבר בארץ לא זרועה מקום שאין בדרך הטבע להחיות עצמו ולא שאלו כמה יפרנסם, ועל ידי בטחונם עזר ה' ופרנסם שלא בדרך הטבע, איך לא יבטח בה' במקום שיש בדרך הטבע לפרנס וקל יותר שישלח ד' עזרתו וישועתו בקרוב.

והנה כל הבטחון וישועת ה' מאבותינו הוא על ידי שהלכו במדבר, אבל כשהיו הולכים דרך ארץ פלשתיים מקום מחנה וממון היה אתם, לא היה לנו ראיה לבטחון מאבותינו. והיינו 'ויסב וגו' דרך המדבר, על ידי זה יש לנו לעינים בטחון אבותינו וישועת ה', מכאן אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שישב ויהיה בטחונו בה' כי הוא ישלח עזרתו ממעל כנ"ל וק"ל.

הגדה ליל שמורים

רבי נחמיהל מיכל הלוי עפשטיין

יתחזק ולא ירא, כי הנהגת ה' עמנו היא למעלה מן הטבע

הוא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצררים, כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח, השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל. השתא עבדי, לשנה הבאה בני חורין.

יש לפרש על פי מאמר ישעיה הנביא 'שמעו אלי רדפי צדק מבקשי ה' הביטו אל צור חצבתם ואל מקבת בור נקרתם הביטו אל אברתם אביכם ואל שרה תחוללכם כי אחד קראתיו ואברכהו וארבהו כי נחם ה' ציון וגו'.

דהנביא מנחם לעיפי הזמן שיתחזקו באמונת הקב"ה ויצפו לישועה ואם כי על פי הטבע רחוקה היא מאתנו, לזה אומר 'שמעו אלי רדפי צדק מבקשי ה' הלא כל ההנהגה שלכם היא למעלה מהטבע וראיה מאברתם ושרה שמעם

צידה לא עשו להם והלכו במדבר בארץ לא זרועה, והיינו דמפרש בקבלה (ירמיה ב) 'זכרתי לך חסד נעוריהך אהבת כלולתיך לכתף אחרי במדבר וגו'. והנה מדת הבטחון הוא יסוד ושרש לאמונה שלא יתיאש אדם מן הרחמים ויזכר תמיד כי אין מעצור לה' להושיע ברב או במעט, ולא יבטח בעצרו כי הכל מיד ה', 'לא לחכמים להם ולא לנבנים עשר' (קהלת ט יא), ומאחר שהכל ביד ה' אין מעצור אצלו להושיע ותישועתו בדרך עין [וכו'].

והנה מדת הבטחון אנו נוכל ללמד מאבותינו שיצאו בחפזון מצרים ועל ידי זה אפלו צידה לא עשו להם והלכו במדבר בארץ לא זרועה, דאלו לא יצאו בחפזון היו על כל פנים יכולים להכין צידה כהולכי מדבריות, והם לא ידעו כי יהיו כל כך שנים במדבר, ואם כן לא היה בטחון. אבל מאחר שיצאו בחפזון ולא עשו להם צידה, מזה נראה בבטחונם, ויען שהיה להם בטחון בה' כל כי האי עזרם ה' ופרנסם שלא בדרך הטבע ונתן להם לחם משמים ומים מצור החלמיש, יהיה זה תמיד לנו לעינים ותמיד יהיו מחשבותינו כן ונשליך יחבינו על הקב"ה כדכתיב (תהלים נה כג) 'השליך על ה' יבקך והוא יכליףך וגו'. והיינו דמרמו המצה על חפזון שיצאנו משם בחפזון ועל ידי זה לא היה לנו רק עוגות מצה והלכנו במדבר אחרי ה'. והיינו 'שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עני כי בחפזון יצאת', היינו שמראה על פי יצאנו ברצוננו בחפזון בלי צידה והכנה, 'למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך' דהיינו שנזכר תמיד באפן כמו יום יציאתנו ממצרים שהיה לנו בטחון גדול בה', כן נזכר תמיד בה' ולא נתיאש מן הרחמים כנ"ל ונכון.

ומערתה יוכנו דברי המדרש שהתחלנו, דהנה מצוה להסב בליל פסח זכר לחרות עולם, והנה העשיר שמח טוב לבו בזכרו עבודת מצרים ועכשו הוא עשיר מסב על זה, אבל העני לבו נשבר בקרבו בביתו אין כל,

חתן סופר

רבי שמואל עהרענפעלד

השמחה האמתית היא גאלת הנפש
מטמאת מצרים יותר מעצם פריקת על
העבדות

עבדים היינו וכו' וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משבח. הנה לא יתכן לקרות עבד אלא על הקונה אדון לעצמו בדיעתו ובכרצונו, לא כן על הנמשל בעל כרחו, וגם אמרו 'הרי' אין לו שחר שהוא מיתר, הנה די באומרנו אנו ובנינו ובני בנינו וכו'.

הנה אמרו ז"ל מתחיל בגנות, ומיובן מעצמו כי אין שום גנות בעבודת חמר ובלבנים, אלא ודאי שפגנו על אותה העבודה שעבדו כמעשה ארץ מצרים ונטמאו בגלוליהם, וגנותם על שמסרו את עצמם לעבודה זאת כרצון ואמרו אהבנו אם הפעלים ואחריהם נלך, כמו שכתוב במדרש (ילקוט וואר רמו קע) 'ולא שמעו אל משה מקצרו רוח' יש לך אדם ששומע בשורה טובה שרבו מוציאו לחרות ואין שומע, אלא שהיה קשה להם לפרש מעבודה זרה, מבאר כי כרצונם הטוב נעשו עבדים לעבודה זרה.

וזהו שאמר 'עבדים היינו לפרעה מרצון שהוא מקור הטמאה, כמו שרמזו באותיות שמו הער"ף, שכן נקראת הקלפה על דרך 'והמה פנו אלי ערף ולא פנים' (ירמיה ב כו). וכן כתב קדוש זקני חתם סופר ז"ל. וגם 'במצרים' שהיא ערות הארץ ועל כן מה שהוציאנו ה' אליהינו לא היה אפשר אלא ביד חזקה כדי לקדם פי המקטרג שאמר וכי משא פנים יש, הללו והללו עובדים עבודה זרה, ולא די שהוציאנו ביד חזקה אלא בטובו הגדול הוציאנו עוד בזרוע נטויה על שונאינו בעשותו נוראות לרדות את מצרים, וזה חסד כפול שעשה ה' לתברך.

ומאחר שענין העבדות והיציאה מדבר מעבודת הטמאה, יצדק אמרו בהחלט 'אלו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים ודאי

חצבנו ונקרנו שלא היו ראויים על פי הטבע להוליד זרע, ואברהם אבינו היה כמו הצור שאינו ראוי להוליד מים ושרה אמנו היתה כמו הבור הרק מכל, וזהו שאמר 'כי אָחַד קראתיו' כלומר שעל פי הטבע היה לו להיות אָחַד ועם כל זה 'ואברהם ואברהו' למעלה מן הטבע, וכמו כן 'כי נחם ה' ציון' וגו' שתהיה גם כן למעלה מן הטבע.

ובזה יש לפרש הפסוק 'ליל שמרים הוא לה' והוציאם מארץ מצרים הוא הלילה הזה לה' שמרים לכל בני ישראל לדרתם, רוצה לומר כאשר הלילה הזה היה שמור לה' והוציאם ממצרים למעלה מן הטבע, כמו כן יהיה הלילה הזה שמור לה' לדורי דורות שתהיה הנהגתו תברך עם ישראל למעלה מן הטבע. ולכן כפי הירוע העמל והגיעה שיש לכל איש ישראל קדם הפסח וביחוד העניים והאביונים שהצטרכות הפסח רבה מאד והרבה מכתרים לקבל מקפת הצדקה על החג המקדש הזה, כאשר המנהג בכל תפוצות ישראל לחלק קמח פסח לעניים. ולזה בא בעל ההגדה בראשית דברו לנחם אותם ולדבר על לבם שיהיו חזקים באמונת ה' ולא ידאגו ויאימו בהשגחתו הנפלאה, והגם שעל פי הטבע רחוקה מהם הישועה, אמנם כל הנהגתנו היא למעלה מן הטבע.

וזהו שאמר 'בהא לחמא עניא' שאנו אוכלי בזמן הזה, די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים' כלומר לחם פזה אכלנו במצרים ועם כל זה עזר ה' אותנו למעלה מן הטבע, ולכן לא יפל ללבנו גם עתה ונקבל הכל בשמחה, ולכן לעת עתה 'כל דכפין ייתי ויכול' על שלחן אחרים, 'כל דצריך' על חג הפסח ואין לו משלו 'ייתי ויפסח' מקפת הצדקה וישא עיניו למרום לעשות עמנו נסים ונפלאות ויגנה לה' לחסדו וטובו עד שהשתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל וכו', וכמו שבסוף ההגדה אומרים 'לשנה הבאה בירושלים', כמו כן אנו אומרים זה בהתחלה. וכן יהי רצון במהרה בימינו אמן.

דרש משה

רבי משה פיינשטיין

ה' עושה לנו נסים אף בלי ידיעתנו,
והישועה תבוא פתאום בחסד ה'

כֹּל שֶׁלֹא אָמַר פֶּסַח מִצְהָ וּמְרוֹר וְכוּ'. הִנֵּה אֵף שְׂאִין לומר הִטְעָמִים דְּכָל הַמִּצְוֹת, מִשּׁוּם שֶׁהַיִּינִים בְּרַב הַמִּצְוֹת אֵינֶם שְׂוִים לְפִי הִטְעָמִים, אֵף הִטְעָמִים הָאֲמִתִּיִּים, וְהוּא מִשּׁוּם שֶׁיֵּשׁ עוֹד טְעָמִים נִסְתָּרִים, וּמִפְּרֵשׁ בְּגִמְרָא סְנֵהֲדָרִין (כא): שֶׁלֹא נִתְגַּלוּ טְעָמֵן שֶׁל מִצְוֹת לְבַד שֶׁל 'לֹא יִרְבֶּה' שֶׁנֶּאֱמַר בְּמִלָּה. וְאִם כֵּן הוּא כִּמְפָרֵשׁ שְׁגָם טְעָמֵי פֶּסַח מִצְהָ וּמְרוֹר לֹא נִתְגַּלוּ, וּמִכַּל מְקוֹם חֵיב לומר טְעָמִים אֵלּוּ שְׂאִימֵר הִקְרָא בָהֶם, וְצָרִיף לְהִבִּין. וְנִרְאֶה מִשּׁוּם שֶׁהוּא הַתְּכֵלִית שֶׁיֵּשׁ לָנוּ מִחַג הַפֶּסַח לְכָל הַשָּׁנָה וְלַעוֹלָם, שְׂנֹדַע שְׂה' יִתְבָּרַךְ הוּא עוֹשֶׂה לָנוּ נִסִּים לַעוֹלָם בֵּין שְׂדוּעָה לָנוּ וּבֵין שֶׁלֹא יְדוּעָה לָנוּ, לְמַשַּׁל כְּשֶׁאֶחָד הֵלֵךְ בְּדֶרֶךְ בֵּין הַמִּתְהַלֵּךְ בְּרִגְלָיו וּבֵין הַנוֹסֵעַ בְּמֵאֵשִׁין וְלֹא אֶרֶע לוֹ אֶסוֹן, לֹא יִחְשַׁב שֶׁהוּא בְּדֶרֶךְ טְבָעִי, אֲלֵא שֶׁהוּא הַנְּהַגָה מִיְחֻדַת מַה' יִתְבָּרַךְ שֶׁנֶּשֶׁן דְּעָה בְּלֵב הַמְדַּוְקִים וְהַלְסִטִּים וּבְלֵב הַנוֹסְעִים בְּמֵאֵשִׁינֵעַ בְּלֹא אַחֲרִיּוֹת בְּאֶפֶן הַפְּקָר [שֶׁמֶצַד זֶה מְצוּי כַּמָּה הַזְּקוֹת וְרִצְחֹת] שֶׁלֹא יִהְיוּ אֹז בְּדֶרֶךְ, כִּי צָוָה ה' יִתְבָּרַךְ כֵּן כְּדִי לְשִׁמְרוֹ, וְהָאֲדָם אֵינוֹ מְרַגֵּשׁ בְּהִנְסָה וְהַנְּהַגַת ה' יִתְבָּרַךְ לְהַצִּילוֹ אֲלֵא כְּשֶׁפָּגַע בּוֹ מִזִּיק וְנִצּוֹל מִמֶּנּוּ, וּכְשֶׁפָּגַע בְּמֵאֵשִׁין שֶׁלוֹ מֵאֵשִׁין אַחַר וְיָצָא שָׁלֵם, אֲבָל הָאֲמֵת שְׁגָם כְּשֶׁלֹא רָאָה כְּלוּם בְּדֶרֶךְ הוּא הַנְּהַגָה מַה' יִתְבָּרַךְ. וְזֶה יְדַעֲנֵן מִפֶּסַח אֲשֶׁר פֶּסַח עַל יִשְׂרָאֵל וְהִכָּה אֶת הַמִּצְרַיִם בֵּין בְּהִיּוֹתָם בְּמִקוֹמָם בְּהִיּוֹתָם אַחֲרֵיהֶם בֵּין בְּהִיּוֹתָם בְּמִקוֹם אַחֵד, אֵף שֶׁבְּמִקוֹם אַחָד הִרְגִּישׁוּ בְּהִנְסָה יוֹתֵר מֵאֵם הָיוּ בְּמִקוֹמֹת אַחֲרֵיהֶם.

וּמִמִּצְהָ יִלְפִינֵן שְׂה' יִתְבָּרַךְ אֵינוֹ צָרִיף לְהִכָּנֶה וְזִמְן הַנִּסְר, אֲלֵא שֶׁפֶּתְאִים יְכוֹל לְהִבִּיא הַיִּשׁוּעָה, כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה בְּמִצְרַיִם שֶׁהִיְתָה הַתְּשׁוּעָה עַד שֶׁלֹא הִסְפִּיק בְּצַקֵּן לְהַחֲמִיץ, וְלָכֵן לֹא יִתְיַאֵשׁ כְּשֶׁהוּא חֵס וְשָׁלוֹם בַּעַת צָרָה לומר שֶׁלֹא יִהְיֶה לוֹ תְּשׁוּעָה, וְכֵן לֹא יִסְמַךְ כְּשֶׁהוּא

שֶׁהָיוּ מְשַׁקְעִים בְּטִמְאָה וְאֵין לָהֶם מִצִּיל עַד הַיּוֹם הַזֶּה, כִּי לֹא הָיָה נִשְׁאָר בָּהֶם שְׂרֵשׁ קְדוּשָׁה, וְאֵין לְהַשִּׁיב אוֹלֵי בְּנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם הָיוּ הוֹלְכִים בְּדֶרֶךְ הַיִּשָּׁר לְהִיטִיב דְּרָכֵיהֶם וּבִזְכוּתָם הָיוּ נִגְאָלִים, דְּוָדַי לֹא אֲכַשֶׁר דְּרָא, דְּהַחֹשׁ יַעֲיֵד עַל זֶה שֶׁאֵנוֹ רואים שֶׁהַדּוֹרוֹת מִתְמַעֲטִים הוֹלְכִים תְּמִיד. וְזֶהוּ אִמְרוּ 'הָרִי' מְרַכֵּב מִן 'הָא רָאָה' וְהַבֵּט 'אֵנוֹ וּבְנֵינוֹ וּבְנֵי בְּנֵינוֹ', אִם תִּתְבּוֹנֵן בְּסִדֵּר הַדּוֹרוֹת תִּרְאֶה עֵין בְּעֵין כִּי הַבְּנִים לְגַבֵּי אֲבִיהֶם כִּחְלָא לְגַבֵּי חֲמָא, אִם הִרְאִישׁוּנִים כְּמִלְאָכִים אֵנוֹ כְּבָנֵי אָדָם וְכוּ' וּבְכָל דּוֹר וְדוֹר בְּעוֹנוֹתֵינוֹ הַרְבִּים הָאֲמֵת נַעֲדַרְתָּ וְהַתּוֹרָה וְהַיְצִיאָה מִתְמַעֲטָה, אִם כֵּן עֵינֶיךָ לִנְכַח וְיִטּוֹ אוֹת נֶאֱמָן כִּי לֹלֵא ה' עֲזָרְתָה לָנוּ וְדַאי עוֹד הֵיינו מְשַׁעֲבָדִים כִּי לֹא הֵיינו רְאוּיִים לְגֵאֲלָה.

וְלָכֵן אָמַר 'וְאִפְלוּ בְּלָנוּ חֲכָמִים וְכוּ' בְּלָנוּ יוֹדְעִים אֶת הַתּוֹרָה וְיִהְיֶה לָנוּ פֶּתַחזֶן פֶּה כִּי מַעֲשֵׂינוֹ הַגְּדִילוֹ וְהִגִּיעוֹ לְמַעֲלָה מִמַּעֲשֵׂי אֲבוֹתֵינוֹ, כִּי גַם אִם אֲנַחְנוּ בְּגִלוּת הַמֶּר הַזֶּה עוֹד לֹא עוֹבְנוֹ שֶׁם ה' אֲלֵהֵינוּ וְעֵדֵין בְּנוֹ חֲכָמִים יוֹדְעֵי תוֹרָה, וְאֵלוֹ הֵיינו בְּמִצְרַיִם הֵיינו יוֹצֵאִים מִשְׁעָרֵי טִמְאָה, בְּכָל זֹאת 'מִצְוָה עֲלֵינוּ לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם' דְּלוּלֵא יִצִּיאַת מִצְרַיִם אֵיף הֵיינו מְגִיעִים לִידְעַת הַתּוֹרָה וְהַחֲכָמָה.

וְלָפִי זֶה עַקֵּר שֶׁמִּתְחַנְנוּ עַל גְּאֻלַת הַנֶּפֶשׁ, אֲבָל דְּלַת הָעַם פְּחוּתֵי הַעֲרֵף שִׁמְחִים עַל הַגְּאֻלָּה מִעֲבָדוֹת לְחֵרוֹת בְּגֵאֻלַת הַגּוּף, וְאִפְלוּ אִם הָיוּ נִשְׁאָרִים בְּמִצְרַיִם לֹא אֵיכְפַת לָהּ, אֲבָל הַשְּׂמִחָה עַל גְּאֻלַת הַנֶּפֶשׁ יִפְלִיג יוֹתֵר בְּשִׁבְחַת הַגְּאֻלָּה עַל הַיְצִיאָה מִמִּצְרַיִם אֶרֶץ הַטִּמְאָה עֲלוּלָה לְקַבֵּל טִמְאָה, מִמֶּה שֶׁיִּשְׂמַח עַל פְּרִיקַת עַל הַעֲבָדוֹת. וְזֶהוּ שְׁפִיטִים וְכָל הַמְרָבָה לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם' לֹא בְּהוֹצָאָה מִעֲבָדוֹת לְחֵרוֹת 'הָרִי זֶה מְשֻׁבָּח' כִּי יֵשׁ בּוֹ מִדְּעַת קוֹנוֹ לְשִׁמְחָה בְּשִׁמְחָה רִוְחָנִיּוֹת עַל גְּאֻלַת הַנֶּפֶשׁ עַל הַהוֹצָאָה מִמִּצְרַיִם אִם גַּם לֹא הָיָה שֶׁם עֲבָדוֹת.

ושנה פֶּרֶקֶד, שְׁמָא לֹא תִפְנֶה אִם תֵּאָחֵר הַרְגַע, וְזֶהוּ 'כִּי בַחֲפוּזוֹן יֵצְאֶת מִמִּצְרַיִם'.

וְהִנֵּה בְּכָל הָעוֹלָם בְּכָל עִיר וְעִיר מְקִימִים מוֹשְׁבֵי זְקֵנִים כְּדֵי לְהִיטִיב וּלְהַנְעִים יוֹתֵר אֶת הַחַיִּים הַמְעֻשִׂים שֶׁנִּשְׁאַרְוּ עוֹד לְהִזְקֵן לַחַיִּוֹת, וַיֵּצֵר אֱלֹהִים יְכוּלִים לְהִקְיֵם מוֹשֵׁב זְקֵנִים כְּזֶה שֶׁהָיוּ נְהַפְכִים שֵׁם הַזְּקֵנִים לְצַעֲרֵי־ם וְהַחֲלָשִׁים לְגִבּוּרִים וּמַעֲט הַיָּמִים הָיוּ נְהַפְכִים לְרַבִּים, הָרִי לֹא הָיָה זָקֵן אֶחָד בְּכָל הָעוֹלָם כְּלוּ שֶׁהָיָה נִשְׁאַר בַּחוּץ, וּמַעֲתָה צֶא וְחֹשֶׁב בַּחַיִּים הַרוֹחֲנִיִּים הָרִי בְּרַגַע אֶחָד כְּלוּ אֲדָם לְהַתְהַפֵּף מִמָּשׁ מִן הַקְּצָה אֶל הַקְּצָה, מִמִּטְ שְׁעָרֵי טְמָאָה עַד לְמִטְ שְׁעָרֵי קְדוּשָׁה, הָאִם אֵין זֶה כְּהַצְיֹר הַנִּזְלָ וְעוֹד הַרְבֵּה יוֹתֵר לְאֵין עֲרָף פְּמוּכָן. וּמָה גַם כִּי יוֹכֵל לְתַקֵּן כֹּל מָה שֶׁקָּלַקֵּל בְּעֵבֶר, וְהָרִי זֶהוּ כֹחַ הַתְּשׁוּבָה, עַל מְנַת שְׁאֲנֵי צַדִּיק גָּמוּר חֲזִישִׁינָן לְקַדוּשֵׁין שְׁמָא הָרַחֵר תְּשׁוּבָה בְּלָבוֹ, הִנֵּה בְּרַגַע קִטָּן יֵצֵא זֶה מֵאַפְלָה לְאוֹר גְּדוֹל כְּזֶה שֶׁהָאִיר לְעֵצְמוֹ גַם כִּל חֲזִיו בְּעֵבֶר, אִם שֶׁנִּהְפְּכוּ לוֹ כֹּל רְשָׁעוֹתָיו כְּשֶׁנִּגְגוּת, וְקַל וְחֹמֵר בֵּין בְּנוֹ שֶׁל קַל וְחֹמֵר אִם פְּזִכּוּת [וְכוּי].

ה לְמַדְנֵו דְּבַר עַד כְּמָה שְׁאַפְלוּ בְּלָנוּ חֲכָמִים בְּלָנוּ נְבוֹנִים בְּלָנוּ יוֹדְעִים אֶת הַתּוֹרָה מְזוּהָ עֲלִינוּ לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם, כִּי לְרַגְעִים תִּבְחַנְנוּ שְׂאֵלוּ לֹא הוֹצִיא הַקַּב"ה אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם בַּחֲפוּזוֹן רַגְעִים אֵלּוּ שְׂאֵל הַסְּפִיק בְּצַקֵּם לְהַחֲמִיץ הָרִי אָנוּ וּבְנֵינוּ וּבְנֵי בְנֵינוּ מְשַׁעֲבָדִים הֵינּוּ לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם, אָהָה מָה נוֹרָא וְאִיוֹם הָיָה מִצָּב כְּזֶה לְהִשְׁאֵר חַס וְשְׁלוֹם מְשַׁעֲבָדִים לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם, מְשַׁעֲבָדִים לְעוֹלָם בְּגוֹף, מְשַׁעֲבָדִים לְעוֹלָם בְּרוּחַ, לֵלֵא תוֹרָה לְעוֹלָם, בְּלֹא יִרְאֶה לְעוֹלָם, וּבַחֲמָשִׁים שְׁעָרֵי טְמָאָה רַחֲמָא לִיצְלָן. וְהַכֹּל נְהַפֵּף מִמָּשׁ מִן הַקְּצָה אֶל הַקְּצָה בְּהַקְּדָמַת רַגְעִים מְעֻשִׂים אֵלּוּ שֶׁהוֹצִיאָנוּ ה' יְתִבְרַךְ מִמִּצְרַיִם, וְכֹאמֹר. הוֹי 'כִּי בַחֲפוּזוֹן יֵצְאֶת מִמִּצְרַיִם מְצֻרִים לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צִאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ'.

עַל פְּסַגַּת הָעֵשֶׂר וְהָאֶשֶׁר שִׁיחֶיהָ לוֹ כֵּן לְעוֹלָם, שְׂאֵף לְשַׁעֵף לֹא יוֹכֵל לְסַמֵּךְ, וְצָרִיךְ לְהַתְפַּלֵּל לַה' יְתִבְרַךְ שִׁישְׁמֹר מָה שֶׁנִּתֵּן לוֹ שִׁיחֶיהָ לוֹ, כְּפִרוּשׁ 'יְבִרְכֶךָ' וְ'יִשְׁמְרֶךָ' שֶׁבְּכַרְכַּת כְּהֵנִים

וּמְמַרְזֵר? לְפִינֵן שְׂאֵף בְּמִדְיָנָה הַיּוֹתֵר טוֹבָה לְיִשְׂרָאֵל יֵשׁ לְחוּשׁ שֶׁפִּתְאֵם יִמְרוּ אֶת חַיִּיהֶם, כִּי גַם בְּמִצְרַיִם הָיָה רַב הַטּוֹבָה מִתְחַלָּה וְאַחַר כֵּן 'וַיִּמְרְרוּ', וְלִכֵּן לֹא יִסְמַךְ עַל הַרְשׁוּת שֶׁנִּמְצָא שֵׁם, וְיִתְפַּלֵּל לַה' יְתִבְרַךְ שִׁיחֵשׁ לָנוּ הַגְּאֻלָּה הַאֲמִתִּית עַל יְדֵי מִשִׁיחַ צַדִּיקָנוּ בְּמַהֲרָה.

אור יהל

רבי יהודה ליב חסמו

ביציאת מצרים למדנו כמה יקר הוא רגע בחיי אדם

כִּי עַקֵּר מְצוּת אֲכִילַת הַמַּצָּה לְחֵם עֲנִי הוּא 'כִּי בַחֲפוּזוֹן יֵצְאֶת מִמִּצְרַיִם' וְלֹא הַסְּפִיק בְּצַקֵּם לְהַחֲמִיץ, וְכֵן כֵּן לְמָה, כְּבַר אָמְרוּ חַז"ל שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ אִזּוּ בְּמִטְ שְׁעָרֵי טְמָאָה וְאֵלּוּ הָיוּ נִשְׁאַרִים בְּמִצְרַיִם עוֹד כְּמָה רַגְעִים בְּכַדִּי שִׁיחֲמִיץ בְּצַקֵּם הָיוּ נִשְׁקָעִים חַס וְשְׁלוֹם בְּשַׁעַר הַחֲמָשִׁים וְשׁוֹב לֹא הָיוּ יְכוּלִים לְצַאת לְעוֹלָם, אִם כֵּן כֹּל הַצְּלִיחַת יֵצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם וְכֵן קִיוֵּמָנוּ בְּעוֹלָם הָיוּ אוֹתָם הַרְגָעִים הַמְעֻשִׂים שֶׁהַקְּדִים הַקַּב"ה וְהוֹצִיאָנוּ מִשֵּׁם בַּחֲפוּזוֹן, וְהָרִי יֵצְאָנוּ מֵאַפְלָה שֶׁל מִטְ שְׁעָרֵי טְמָאָה לְאוֹר גְּדוֹל שֶׁל מִטְ שְׁעָרֵי קְדוּשָׁה עַד לְקַבְּלַת הַתּוֹרָה. וְהָרִי עַד כְּמָה יוֹכֵל אֲדָם לְהַחֲיוֹת אֶת נַפְשׁוֹ וְלְהִטִּיב לְעֵצְמוֹ נִצַּח אִם יִקְדִּים אֶף בְּרַגַע אֶחָד לְשׁוֹב אֶל קוֹנוֹ, כִּי מִי יוֹדֵעַ מָה יוֹלֵד בְּרַגַע אַחַר כֵּן וְאוֹלֵי חַס וְשְׁלוֹם יִהְיֶה נִשְׁקָע שְׂלֵא יוֹכֵל לְצַאת עוֹד חַס וְשְׁלוֹם. וְעַל פִּי זֶה לְמַדְנֵו עוֹד כְּמָה שְׁאָמְרוּ חַז"ל (אבות פ"ב מ"ד) אֵל תֹּאמֵר לְכַשְׁאֲפְנָה אֲשַׁנָּה שְׁמָא לֹא תִפְנֶה, אִינוּ לְכַשְׁאֲפְנָה לְמַחֵר וְשְׁמָא לֹא תִפְנֶה לְמַחֵר, אֵלּוּ אֵל תֹּאמֵר לְכַשְׁאֲפְנָה בְּעוֹד רַגַע אֲשַׁנָּה, אֵלּוּ בְּרַגַע זֶה שְׂאֲתָה מוֹצֵא וּמְצוֹי לְךָ חֲטָף

אֲזִינִים לַתּוֹרָה

רבי זלמן סורוצקין

מראש חדש ניסן הצרכו אבותינו במצרים
להאמין שיצאיהם ה' משם

וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בְּלִילָה הַזֶּה צְלִי אֵשׁ וּמִצּוֹת
עַל מֵרִים יֵאָכְלוּ (שמות יב ח). מִפִּינֵן
שָׁזָה נֹאמֵר בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ נִסָּן הִיָּה צְרִיף לֹמֵר
'בְּלִילָה הַזֶּה' שֶׁל פֶּסַח, אָכַל כֶּשֶׁם שֶׁחֵיב אָדָם
לְרֹאוֹת אֶת עֲצֻמוֹ כְּאִלּוּ הוּא יֵצֵא מִמִּצְרַיִם, רָצָה
לֹמֵר לְהַפְּךָ אֶת הָעֵבֶר לְהוֹהוּ, כִּף מַחֲבִיבִים הָיוּ
אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ נִסָּן וְאֵילֶךְ,
לְהַפְּךָ אֶת הָעֵתִיד לְהוֹהוּ, לְהֵאמִין בְּאִמוּנָה שְׁלֵמָה
שֶׁכֵּן יַעֲשֶׂה ה', וּכְמוֹ שֶׁהִדְבָּר נַעֲשֶׂה עִתָּה
לְפָנֶיהֶם, וּלְפִיכֶף נֹאמֵר בְּפִרְשָׁה זֹו כִּמְהָ פְעָמִים
'בְּלִילָה הַזֶּה'.

אִמַּת לֵיעֶקֶב

רבי יעקב קמניצקי

שמוחה נשמית ביום טוב איננה סתירה
לשמוחה הרוחנית

בְּמִדְרָשׁ (ב"ר יב יא), רַבִּי אֲלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ,
רַבִּי אֲלִיעֶזֶר אוֹמֵר כָּל מַה שֵּׁיֵשׁ בְּשָׁמַיִם
בְּרִיתוֹ מִן הַשָּׁמַיִם כָּל מַה שֵּׁיֵשׁ בְּאָרֶץ בְּרִיתוֹ
מִן הָאָרֶץ וְכוּ', רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר כָּל מַה שֵּׁיֵשׁ
בְּשָׁמַיִם וּבְאָרֶץ אֵין בְּרִיתוֹ אֵלָא מִן הַשָּׁמַיִם,
עַכ"ל [וכו']. נִרְאֶה לֹמֵר דְּפִלְגִי לְשִׁטְתֵּיהוּ,
דְּהִנֵּה בְּבִיצָה (טו) אֵיתָא רַבִּי אֲלִיעֶזֶר אוֹמֵר
אֵין לוֹ לְאָדָם בְּיוֹם טוֹב אֵלָא אוֹכֵל וְשׁוֹתֵה
אוֹ יוֹשֵׁב וְשׁוֹנֵה, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר חֲלָקְהוּ חֲצִי
לֵה' וְחֲצִי לְכֶסֶם, וְעֵין שָׁם. וְהִנֵּה בְּאוֹר מַחֲלָקַת
הַתְּנָאִים שָׁם הוּא דְּהִנֵּה אִם נִחְקֵר בְּשִׁרְשׁ
הַמַּוְעָדִים שֶׁנִּצְטַוּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּשְׁמֵר נִרְאֶה
דְּכֻאֲמַת יֵשׁ בְּכָל יוֹם טוֹב טְעָמִים שׁוֹנִים, וּלְמַשָּׁל
חַג הַפֶּסַח נִקְבַּע כְּזֹכֵר לְיִצְיָאֵת מִצְרַיִם וְגַלְוִי
שְׂכִינָה בְּתַפְאֲרָתָהּ, וְכָל הַמִּצְוֹת שֶׁאָנוּ מְקַיְמִין
בּוֹ הֵם זֹכֵר לְחֵירוֹת הָאֵמָה בְּמוֹכֵן הַרוּחָנִי, וְאָף
עַל פִּי כֵן הַדְּגִישָׁה הַתּוֹרָה כִּמְהָ פְעָמִים כִּי חַג
הָאֵבִיב הוּא, כְּלוֹמֵר שֶׁקַּמַּת הַתְּבֹאָה כְּכֹר

בְּמִלּוּאָה וְעוֹשִׂים יוֹם טוֹב בְּשָׁבִיל זֶה. וְכֵן
סְכוּת, שֶׁבְּתוֹרָה נִקְבַּע הַטַּעַם לְזֹכֵר עֲנִי כְבוֹד
וְכֵן בְּאֵרוֹ חַז"ל כִּי עָקֵר שְׂמַחַת הַחַג הִיא מַה
שֶׁזְּכִינוּ לְכַפֵּרָה גְּמוּלָה בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים, וְאָף עַל
פִּי כֵן הוּא נִקְרָא בְּתוֹרָה (שמות כג טז) גַּם בְּשֵׁם
חַג הָאֲסִיף. וְכֵן חַג הַשְּׁבֻעוֹת שֶׁהוּא זְמַן מִתֵּן
תּוֹרַתְנוּ, מְכַל מְקוֹם נִקְרָא בְּתוֹרָה בְּשֵׁם חַג
הַקְּצִיר. וְכֵן גַּם הַדִּינִים, שֶׁבְּפֶסַח דְּנִים עַל
הַתְּבֹאָה, וּבְעֶצְרָת עַל הַפְּרוֹת, וּבְסְכוּת עַל הַמֵּיִם
(ר"ה טז), הֵלֵא אֵלֵינוּ הֵם דְּבָרִים הַשִּׁיכִים לְגוֹף
וְלֹא לְרוּחַ, וְלִכְאוּרָה אֵין שׁוּם שִׁיכוֹת בְּיַנְיָהֶם,
כִּי אוֹ שְׁנֹאמֵר שֶׁהַטַּעַם הוּא רוּחָנִי אוֹ שֶׁהוּא
גְּשָׁמִי, וְעַל נִקְדָּה זֹו סוֹכְבַת הַמַּחֲלָקַת בֵּין רַבִּי
אֲלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ.

רַבִּי אֲלִיעֶזֶר סוֹכֵר שֶׁכָּל אֶחָד יְכוֹל לְכַחֵר אֵיזָה
חֵלֶק מִהַשְּׂמִיחָה הוּא חוּגֵג, דָּאֵם רָצָה יְכוֹל
הָאָדָם לְתַפֵּס אֶת הַשְּׂמִיחָה הַרוּחָנִית וְיִוֹשֵׁב
וְשׁוֹנֵה, וְאִם רָצָה הוּא יְכוֹל לְחַגֵּג אֶת הַשְּׂמִיחָה
הַגְּשָׁמִית וְיִוֹשֵׁב וְאוֹכֵל, אָכַל שְׁנֵיהֶם אֵינָם
מְשַׁלְּמִים זֶה אֶת זֶה, וְהֵינּוּ מְשׁוּם שֶׁשִּׁיטְתוֹ
הִיא דְּכָל מַה שֶׁבְּשָׁמַיִם בְּרִיתוֹ בְּשָׁמַיִם וְכָל מַה
שֶׁבְּאָרֶץ בְּרִיתוֹ מִן הָאָרֶץ וְאֵין לְעַרְבֵב בְּיַנְיָהֶם.
אָכַל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סוֹכֵר שֶׁגַּם הַחֵלֶק הָאָרֶצִי
שְׂמִימִי נִינְהוּ, וּבְאֵכִילָה וּבְשִׁתְיָה גַּם כֵּן יֵשׁ צַד
רוּחָנִי, וְלָכֵן יְכוֹל לְחַלֵּק אֶת הַחַג חֲצִי לְכֶסֶם
וְחֲצִי לֵה' וְאֵין בְּזָה שׁוּם סְתִירָה, וְהֵינּוּ מְשׁוּם
שֶׁכָּל שְׂבִרְתוֹ בְּשָׁמַיִם וּבְאָרֶץ גַּם כֵּן בְּרִיתוֹ מִן
הַשָּׁמַיִם, דְּהַכֵּל שְׂמִימִי הוּא. וְאִם נַעֲמִיק יוֹתֵר
אֶפְשָׁר לֹמֵר דְּמַחֲלָקַת רַבִּי אֲלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ
(כ"מ נט) אִם מְשַׁגְּחִין בְּכַת קוֹל כְּנֶגֶד סְכַרְת
הַחֲכָמִים נְמִי תְלוּיָה בְּזָה וְדו"ק.

מצב התבואה היה הוכחה על המצב
הרוחני של האדם

וְנִרְאֶה לְבָאֵר עוֹד בְּאֶפֶן אַחֵר, דְּהִנֵּה מְצִינוּ כִּמְהָ
פְעָמִים בְּכַתְבֵי הַקֶּדֶשׁ שֶׁהַקְּב"ה מְרָאֶה
לְיִשְׂרָאֵל אִם הוּא שָׁבֵעַ רְצוֹן מִמֶּה עַל יְדֵי מִצְב
הַתְּבֹאֹת בְּשָׂדֵה, וּכְמוֹ שֶׁמְפָרֵשׁ בְּפִרְשָׁה שְׁנֵי
שָׁל קְרִיאַת שְׁמַע (דברים יא יא) 'וְהָיָה אִם שָׁמַע
תִּשְׁמְעוּ וְגו' וְנִתְתִּי מִטֵּר אֲרַצְכֶם וְגו' וְאִסְפַּת

להדרי, ובמצות פסח לחוד לא הוי די רק בצרוף מצות מילה. והוא על פי מה שפכתנו בספר שרכיט הזקב, כי על ידי המילה קונה הנמול קנן טוב שבו תלוי כל הצלחות האדם, להיות מוכן למסר נפשו על קדשת השם. תברך שמו, פי ירגיל את עצמו תחלה באחד מאיבריו ראש הגויה לשמו. תברך, ואחר כך יהיה נקל בעיניו למסר כל גופו, כדרך שמצינו ביצחק וכו', עכ"ל [ועמ"ש בזה בפרשת וישלח ד"ה ואיתא במדרש]. ולפי זה יש לומר, יען פי מצות שחיטת הפסח היה להפרישם מעבודה זרה שהיו משקעים בגלולי מצרים שהיו עובדין לטלה, ועל פן צוה הקב"ה שישחטו אותו, ולא לבד לשחט אותו להתרחק מעבודה זרה, אבל אף גם זאת שימולו את עצמם אשר על ידי זה יקנו קנן בנפשותיהם להיותם מוכנים למסר את נפשם על קדשת שמו. תברך, שאם חס ושלום יעמד מי שיאנס אותם לעבודה זרה ימסרו את כל גופותיהם ולא יעברו.

רבי עקיבא איגר

רבי עקיבא איגר

הדר במצות החג, שמקום אותם אחת בשנה, ומי יודע אם יחיה, וה"ו יהיה נפסד בידו

צריך להזכיר בענין ערב פסח, כי בזמן שהיו ישראל שרויים על אדמתך היה לנו יום טוב בשמחה ובשחיטת פסח וקריאת הלל, וכעת בעוונותינו צריכים על כל פנים לעשות זכר לזה, ולנהג בו קדשת היום, להיות ירא וחרד ועוסק במצוות כל היום בבעור ובכטול חמץ ותקון והקנת הסדר וכו'. כליל פסח יתנהג בקדשה וביראה, ולשמח במצוות שזכה ה' אותנו בלילה הזה, מצות עשה של קדוש, ומצוות עשה של אכילת מצה, ומצוות מרור וד' כוסות ואמירת הלל, אף בתנאי שצריך להזהר שיאכל כזות מצה ברוחה ולא בצמצום, וכמו כן במרור, כי אם יחסר מעט מזעיר הפסיד

דגנך ותירשך ויצהרך ונתתי עשב בשדך לכהמתך וגו', וכן בפרשת בתקתי (ויקרא כו א) אם בתקתי תלכו וגו' ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יבולה וגו'. הרי שבזמן שישראל על אדמתם היה הקב"ה מורזם ומזהירם לשמר מצוות התורה על ידי צמיחת התבואות, ולכן כשתבואתו גדלה והצליחה אז נפר שאכן הוא עומד במדרגה רוחנית גדולה, ואם תבואתו נכשלה אז זה הוכיח שחס ושלום הוא לא שמר מצוות התורה כהגון. וזהו באור דברי הגמרא בשבת (לא) והיה אמונת עתך וכו', אמונת זה סדר זרעים, דמה שפרשו התוספות שם בשם הירושלמי וזה לשונו: שמאמין בתי העולמים וזרע, עכ"ל, צריך עיון, דהא הרבה אנשים שאינם מאמינים ואף על פי כן זרעים, אבל הפאור הוא כמו שפכתנו שעל ידי הזריעה אמונתו של האדם נכרת ומתחזקת, שהרי רואה הוא השגחה גלויה על ידי הזריעה והקצירה. וזהו הוא ענין המועדים, שבזמנים אלו של קצירה ואסיפה כל אחד ראה מהי מדרגתו בשמירת התורה והמצוות, ועל ידי זה באו להתעלות רוחנית ומרוממת, ודו"ק.

אפריון

רבי שלמה גנצפריד - בעמ"ח קצור שלחן ערוך פסח ומילה שנצטוו במצרים משלימים זה את זה

ישון רש"י ו"ל (שמות יב ו) מהמכילתא (מס' דפסח פ"ה) היה רבי מתאן בן חרש אומר הרי הוא אומר (יחזקאל טו ח) וצבעו עליך וצבעו ונהנה עתף עת דים', הגיעה שבעה שושבעתי לאברהם שאגאל את בניו ולא היו בידם מצוות להתעסק בהם כדי שיגאלו, שנאמר (שם פסוק ו) ואת ערם ועריה', ונתן להם שתי מצוות דם פסח ודם מילה, שמלו באותו הלילה, שנאמר (שם פסוק ו) 'מתבוססת בדםיה', בשני דמים וכו'. נראה לפי עניות דעתי דיש לומר דהנה שתי מצוות פסח ומילה מישף שייכי

בה' שהוא פֶּעַל וְעִשָּׂה לָהֶם גְּדוּלוֹת וּנְצוּרוֹת, כי יאמרו שְׂמִינ גְבוּרָתָם הוֹשִׁיעָה לָמוֹ, על כֵּן בַּפֶּעַם הָרֵאשׁוֹן אָמַר לָהֶם הַקב"ה שֶׁהֵם לֹא יַעֲשׂוּ מְאוּמָה, וְאַחֲרָי שֶׁכָּבַר תְּהִיָּה אֲמוּנַת ה' וּגְדֻלָּתוֹ נְטוּעָה בְּלִבָּם, לְעִתִּיד אִף הֵם יַעֲשׂוּ דְבַר מֵה וּבְכָל זֹאת יָדְעוּ כִּי מֵאֵת ה' הִיָּתָה לָהֶם הַתְּשׁוּעָה.

וּבַיּוֹם פִּרְשְׁתִּי יְדֵי וְיִוָּשַׁע ה' בַּיּוֹם הַהוּא אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרַיִם, רק אֶקְדִּים מֵה שִׁפְרָשְׁתִּי וְשׁוֹשַׁנֵּת יַעֲקֹב צִהְלָה וְשִׁמְחָה בְּרֵאוֹתָם יַחַד תְּכַלֵּת מְרֻדְכֵי תְשׁוּעָתָם הִיָּתָה לְנֹצַח וְתַקְוָתָם בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, כִּי כְשׁוֹשְׁנָה בֵּין הַחוּחִים כֵּן רַעֲיָתִי בֵּין הַבְּנוֹת, שָׂאֵם יִשְׂרָאֵל אֵינָם טוֹכִים בַּעֲצָם, בְּכָל זֹאת נִגְדָה הַמּוֹן לְאֵמִים שִׁירְעוּ וְיִשְׁחִיתוּ אֶת דְּרָכָם עַל הָאָרֶץ נִגְדָה זֶה כְּפֹלַח הַרְמוֹן רִתְוֹךְ רִיקָנִים שֶׁבֶךָ מְלֵאִים מִצְוֹת כְּרֵמוֹן, עַל כֵּן בֵּין הַחוּחִים הַקּוֹצִים הַמְּכַאֲיָבִים בְּכָל זְמַן יִשְׂרָאֵל נִדְמוּ לְעֶרְפָּם כְּשׁוֹשְׁנָה. וְיִשְׂרָאֵל שֶׁבֵּאוֹתָהּ הַדּוֹר גַּם כֵּן לֹא הָיוּ רַק כְּשׁוֹשְׁנָה בֵּין הַחוּחִים, אַחֲרָי שֶׁהִיָּה עֲלֵיהֶם חֲטָאִים שֶׁנִּהְיוּ מְסֻעָדֵתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשַׁע וְשֶׁהִשְׁתַּחֲוּוּ לְצִלָּם, וְהַמּוֹפֵת לָזֶה כִּי אִף אַחַר שֶׁנַּעֲשָׂה לָהֶם הַנֶּסֶם לֹא הִיָּתָה עֶקֶר שִׁמְחָתָם שֶׁיֵּשׁ לָהֶם מְרֻדְכֵי צִדִּיק נֶאֱמָן עוֹמֵד וּמְגַן עֲלֵיהֶם בְּזוּכָתוֹ כִּי רַב הוּא, רַק עֶקֶר שִׁמְחָתָם הִיָּתָה שֶׁרָאוּ אֶת מְרֻדְכֵי כֵּן עִמָּם עוֹלָה לְגִדְלָה וְיֵשׁ לָהֶם אֵחַ בְּבֵית הַמֶּלֶךְ, זֶה הִיָּה עֶקֶר שִׁמְחָתָם, אִם כֵּן מִזֶּה נִרְאָה שֶׁלֹּא הִיָּה רַק כְּשׁוֹשְׁנָה כְּנִל. וְזֶהוּ שְׂאוּמְרִים וְשׁוֹשַׁנֵּת יַעֲקֹב צִהְלָה שֶׁלֹּא הִיָּתָה רַק כְּשׁוֹשְׁנָה בֵּין הַחוּחִים, וְהִרְאָהָ שֶׁהָיָה רַק בְּזֶה צִהְלוֹ וְשִׁמְחוֹ בְּרֵאוֹתָם תְּכַלֵּת וּלְבוֹשׁ מַלְכוּת שֶׁל מְרֻדְכֵי וְלֹא שִׁמְחוּ עַל גִּדְלָה צִדְקָתוֹ [וכו']. וְהִנֵּה הַהֶבְדֵּל בֵּין עוֹזֵר לְמוֹשִׁיעַ כְּתָבוּ הַמְדַקְדָּקִים כִּי עוֹזֵר נִקְרָא אִם הַנְּעוֹז עוֹשֶׂה גַּם כֵּן דְּבַר מֵה לְסִיּוּעַ, רַק הַעוֹזֵר גַּם הוּא גּוֹמֵר עֲלָיו חֲסֵדוֹ. אָבֵל תְּשׁוּעָה נִקְרָא כְּשֶׁהַמוֹשִׁיעַ עוֹשֶׂה הַכֹּל מִבְּלִי אֲשֶׁר הַנּוֹשֵׁעַ גַּם הוּא יִסִּיעַ אֵיזָה דְּבַר לְתְּשׁוּעָה [וכו']. וְזֶהוּ שְׂאוּמְרִים אַחֲרָי שֶׁהַקְּדִים שְׂדוּמָה רַק לְשׁוֹשְׁנָה בֵּין הַחוּחִים וְאֵין זְכוּתָם רַב

הַמְצוּוֹת. וְלִדְעָתִי מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִחַ בְּקִדְקֵדוֹ וּמְאֲמִין בְּתוֹרַת ה' אִיךָ לֹא יַחוּס עַל נַפְשׁוֹ, וְלֹא יִהְיֶה מְתִירָא שֶׁמְצוּהָ גְדוּלָה כְּזוֹ שְׂאִין לְזוֹכֹת בָּהּ עַד שֶׁיַּעֲבֹר שָׁנָה, וּמִי יוֹדֵעַ אִם יִחְיֶה, יִהְיֶה נִפְסָד בְּיָדוֹ, וְיֵדִי לָנוּ בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ הַרְבִּים בְּמִצְוֹת שֶׁרַגְלִילִים בָּהֶם כְּמוֹ תְּפִלִּין וּבְרַפְתַּת הַמְזוֹן שְׂאִין אֲנוּ מְדַקְדָּקִים בָּהּ, וְלִמָּה נַעֲשֶׂה כֵּן בְּמִצְוֹת אֵלוֹ רַחֲמָנָא לְיַצְלֵן. וְאִף בְּמִרּוֹר, מֵה גַּם שֶׁקָּשָׂה לוֹ קָצֵת, הֲלֹא בְּכָל יוֹם אֲנוּ מְקַבְּלִים לְעַבְדֵי ה' בְּכָל נִפְשָׁךְ, וְלִמָּה נִקְפִיד בַּצַּעַר מוּעֵט כֵּן. אֲנִי מְבַטֵּחַ בְּאֲמוּנָה בְּמִי שֶׁיַּעֲשֶׂה הַמְצוּהָ בְּחֶשֶׁק וְיִחָשֵׁב בְּשִׂמְחָה כְּזוֹ הַרְגַע אֲנִי מְקִים מִצְוֹת הַבוֹרָא, כְּמַעֲט לֹא יִרְגִישׁ מְרִירוֹת כָּלֵל. וּבַפְּרָטוֹת בְּד' כּוֹסוֹת שֶׁמְדַרְכֵּן לְדַקְדָּק לְשִׁתוֹת מַעֲט כְּמוֹ רְבִיעַ כּוֹס, אוֹי לְאוֹתוֹ בּוֹשָׁה אִיךָ יִכְעֲטוּ מִצְוֹת בְּשָׂאֵט נִפְשָׁם בְּלִי טַעֲנָה וּבְלִי כְּבוֹדוֹת, לְדַעֲתִי הוּא קְלוֹת וּמְנִיעַת הִירָאָה לְמֵאֵד רַחֲמָנָא לְיַצְלֵן, וְגְדוֹל עוֹזָנָם מְנִשָּׂא.

לוח אָרְז

רבי יצחק קונשטאט - אב"ד ראדיוויטש
 נסי יציאת מצרים היו בלא שיִעֲשׂוּ יִשְׂרָאֵל מְאוּמָה כְּדִי שֶׁתִּהְיֶה אֲמוּנַת ה' וּגְדֻלָּתוֹ נְטוּעָה בְּלִבָּם

וַיֹּאמֶר מִשֶּׁה אֵל הַעַם אֵל תִּירָאוּ הַתִּיַּצְבוּ וַיִּרְאוּ אֶת יְשׁוּעַת ה' אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תִסְפוּ לְרֵאֲתָם עוֹד עַד עוֹלָם, ה' יִלְחֶם לָכֶם וְאַתֶּם תִּתְרַשְׁוּ. כִּי בְּכָל הַמְּלַחְמוֹת וְהַנְּסִים שֶׁעָשָׂה הַקב"ה לְיִשְׂרָאֵל מְצִינוּ כִּי סוֹס מוֹכֵן הִיָּה לְמַלְחָמָה, אַחַר כֵּן לֵה' הַתְּשׁוּעָה, אָבֵל לֹא הוֹשִׁיעַם ה' אִם הֵם בַּעֲצָמָם לֹא חָגְרוּ חַרְבָּם, כִּי נֶאֱמַר (דְּבָרִים טו יח) 'וּבִרְכֹךְ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה'. רַק פֶּה בְּמִצְרַיִם לֹא עָשׂוּ יִשְׂרָאֵל מְאוּמָה רַק הַקב"ה בַּעֲצָמוֹ הִיָּה בַּעֲוֹנָם. וְהַטַּעַם לָזֶה מִפְּנֵי שֶׁזֶה הִיָּה פֶּעַם רֵאוּשׁוֹנָה שֶׁהַקב"ה הוֹצִיאָם וְהוֹשִׁיעַם מִיַּד צָר, וְאִם הָיוּ הֵם בַּעֲצָמָם גַּם כֵּן עוֹשִׂים דְּבַר מֵה וְאֵיזָה סִיּוּעַ שְׂאִין בּוֹ מְנִשָּׂא, לֹא הָיוּ מְאֲמִינִים

שִׁירָצָה כִּי הוּא הַשְּׁלִיט אָבֵל עַל יְדֵי אֲבָרְהָם אֲבִינוּ הַבֵּין שְׁעֵשָׂה שְׂלָא כְּהַגֵּן, שְׁעֵשָׂה עוֹלָה.

וְמָה שְׂאֲבָרְהָם אֲבִינוּ עָלָיו הַשְּׁלוֹם פֶּעַל בְּזִמְן קָצֵר פְּעָלוֹ יִשְׂרָאֵל לְאַחַר רַד"ו שָׁנִים, כִּי פָרְעָה חָשַׁב שְׂלָא עֲשֵׂה עוֹלָה בְּזֶה שֶׁהַשְּׁתַּעֲבַד אֶת יִשְׂרָאֵל, וּכְשָׁבָא מִשָּׁה לְפָרְעָה בְּשֵׁם ד' שִׁישְׁלַח אֶת יִשְׂרָאֵל מֵאֲרָצוֹ אָמַר מִי ד' אֲשֶׁר אֲשַׁמַּע בְּקוֹלוֹ, וְעַל יְדֵי נִגְעִים וְעֶשֶׂר מַכּוֹת בָּא לְיַדֵּי הָאֱמוּנָה, שְׁמָה שְׂאָמַר בְּתַחֲלָה מִי ד' וְחָשַׁב שִׁירָשָׁאֵי לְהַשְׁתַּעֲבַד עִם יִשְׂרָאֵל, הוּא שְׂקָר, כִּי ד' הַצְּדִיק וְאֲנִי וְעַמִּי הַרְשָׁעִים, וְאָמַר חֲטָאֵתִי לַד', וְאִם כֵּן הִנְגַּעִים פְּעָלוֹ שְׁפָרְעָה יִקְרָא בְּדוֹ [וְכוּ'], וְאַחַר הִנְגַּעִים שְׁלַח פָּרְעָה אוֹתָם בְּרָצוֹן טוֹב, כִּי לֹא עֲשֵׂה הַקַּב"ה לוֹ עוֹלָה רַק הוּא עֲשֵׂה עוֹלָה כָּל הַרַד"ו שָׁנִים, וְהַיִּשְׂרָאֵל אִם גַּם הִרְעוּ לָהֶם הַמִּצְוִיִּים מֵאֵד וַיִּאֲנָחוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הַעֲבָרָה, אָבֵל כְּשֶׁהִגִּיעַ זְמַן הַגְּאֻלָּה וְרָאוּ שְׁפָרְעָה וּמִצְרַיִם אָמְרוּ חֲטָאֵנוּ לַד', נִהַפְּףוּ לָהֶם הַצַּעַר לְשִׁמְחָה, כִּי זָכוּ שְׁעַל יָדָם נִתְפָּרַס הַשֵּׁם הַקְּדוֹשׁ וְגַם מִצְרַיִם מֵאֲמִינִים בְּד'.

וְעַל כֵּן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ עַל יְיָהִי בְּשִׁלַּח פָּרְעָה, אֲפָלוּ עֲנֵי שְׁבִיִּשְׂרָאֵל לֹא יֵאָכֵל עַד שְׂסֻב, אִם אָנוּ יוֹשְׁבִים בְּסֹדֵר בְּלִילָה שֶׁל פֶּסַח וְאָנוּ חוֹשְׁבִים הֲלֹא גַם עִתָּה אָנוּ עֲבָדִים, מָה לָנוּ בִּיצִיאַת מִצְרַיִם, אָבֵל אִם אָנוּ מִסְפָּרִים שְׂאָנוּ זְכִינוּ שְׁעַל יָדֵינוּ נִתְפָּרַס הַשֵּׁם הַקְּדוֹשׁ אִזּוּ יִמְלֵא שְׁחוֹק פִּינוּ וְאֲפָלוּ הָעֲנֵי כְּעַת יָכוֹל לְהִסָּב כִּי אֲבוֹתָיו פְּעָלוֹ מָה שְׁפָעַל אֲבָרְהָם אֲבִינוּ בְּמִצְרַיִם. וְעַל כֵּן הַיִּשְׂרָאֵל לֹא רָצוּ תְּשׁוּמָה גְּמוּל עֲבוּר עֲבוֹדָתָם כִּי כָּבֹד נִשְׁתַּלְּמוּ בְּמָה שְׂרָאוּ מָה שְׂגָרְמוּ לְמִצְרַיִם שְׁנִתְקַדְּשׁ שֵׁם שְׁמַיִם עַל יָדָם, וְעַל כֵּן אָמַר הַקַּב"ה לְמִשְׁה רַבְּנוּ 'דְּבַר נֹא' בְּקִשָּׁה מֵהֶם, כִּי צָרִיף אֶתְּהָ לְבַקֵּשׁ אוֹתָם שִׁיקְבְּלוּ אֶת הַפֶּסַח וְאֶת הַזֶּהָב, דִּהֵיִינוּ יַעַן שְׂאִינָם רוֹצִים הַפֶּסַח, שְׁנִשְׁתַּלְּמוּ לָהֶם כָּל צָרְכָם עַל יְדֵי הַפֶּסַח קְדֻשַׁת שְׁמוֹ, וַיְבָזָה נִתְקַדְּשׁ וְאַחֲרֵי כֵן יִצְאוּ בִּרְכַשׁ גְּדוֹל. [מִיּוֹבָא בְּסוּף סֹפֵר מַה"ם סוֹפֵר]

לְשִׁתְּהִי הַצְּלָתָם רַק עֶזֶר כִּי אִם 'תְּשׁוּעָתָם' דִּיקָא בְּחִינַת תְּשׁוּעָה 'הֵייתָ לְנִצְח', כְּשִׁאֲרֵי בִּידָם זְכוּת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים אֶתְּה מוֹשִׁיעִם, וְעַל יְדֵי זֶה 'תְּקוּנָתָם בְּכָל דּוֹר וְדוֹר' שְׂאָף בְּדוֹר הַיּוֹתֵר רַע שְׂאִין לָהֶם שׁוֹם זְכוּיֹת בְּכָל זֹאת ה' לֹא יַעֲזֹבְכֶם וְלֹא יִשָּׁם.

וְזֶהוּ שְׂאָמַר 'וַיּוֹשַׁע ה' בַּיּוֹם הַהוּא אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרַיִם' שְׂרַק 'בַּיּוֹם הַהוּא' פֶּעַם רִאשׁוֹנָה הִיָּתָה כְּזֹאת שְׁה' יִתְבָּרַךְ הוֹשִׁיעִם בְּלִי שְׁהֶם צָרִיכִים לַעֲשׂוֹת מְאוּמָה מִצְדָּם רַק 'וַיִּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מֵת עַל שְׁפַת הַיָּם' שְׁפִלְטוּן הַיָּם וְהֵם לֹא לְחַמּוּ מְאוּמָה כְּנִגְדָם, וְהַטַּעַם לְזֶה הוּא 'וַיִּאֲמִינוּ בֵּה' וּבְמִשָּׁה עֲבָדוֹ' כְּנ"ל שְׁעַל יְדֵי זֶה יִאֲמִינוּ לַעֲלוֹם בְּגִדְלוֹת ה'. וְזֶהוּ שְׂאָמַר הַתִּנְכּוּב וְרָאוּ אֶת 'יְשׁוּעָתָה' ה' דִּיקָא שְׂאָתָם אִינְכֶם מְסִיעִים כְּלוּם, 'אֲשֶׁר יַעֲשֵׂה לְכֶם' רַק 'הַיּוֹם', 'כִּי אֲשֶׁר רָאִיתֶם אֶת מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תִסְפוּ לְרִאֲתָם עוֹד' שְׁה' יִלְחֶם לְכֶם וְאִתָּם תִּתְרַשׁוּן וְלֹא תַעֲשׂוּ מְאוּמָה, כִּי לַעֲתִיד לֹא יִהְיֶה כֵּן רַק גַּם אִתָּם תְּסִיעֵנוּ לְזֶה.

דְּבָרֵי חַיִּים

רַבֵּי חַיִּים סוֹפֵר ב"ר מִשָּׁה מִסְעֵנְדָא

כְּאֲשֶׁר זָכוּ יִשְׂרָאֵל שְׁעַל יָדָם נִתְפָּרַס הַשֵּׁם הַקְּדוֹשׁ, נִחְשַׁב לָהֶם רְכוּשׁ גְּדוֹל

נִרְאָה דַּמַּעֲשָׂה אֲבוֹת סִימֵן לְבָנֵים, אֲבָרְהָם אֲבִינוּ הִלְךְ לְמִצְרַיִם וְלָקְחוּ אֶת אִשְׁתּוֹ לְבֵית פָּרְעָה וְאִין צַעַר וּבְזִיוִן גְּדוֹל מְזָה, אָבֵל כְּשֶׁנִּגְעַת הַקַּב"ה אֶת פָּרְעָה בְּנִגְעִים, קָדַם לְזֶה לֹא הָיָה פָּרְעָה מֵאֲמִין בְּד' וְחוֹשֵׁב שֶׁהוּא עֲצָמוֹ אֵלְקוּת, וְאֲבָרְהָם גָּרַם עַל יְדֵי שְׁלִקְחוּ אֶת אִשְׁתּוֹ שְׁפָרְעָה וְכָל הָעָם הָיוּ מֵאֲמִינִים בְּד' וּבִהַשְׁגָּחָתוֹ, אִזּוּ נִהַפְּףוּ צַעֲרוֹ וּבְזִיוֹנוֹ לְשִׁמְחָה גְּדוֹלָה, כִּי בְּזִמְן קָצֵר פֶּעַל שְׁבָאָרְץ מִצְרַיִם מְקוּם טְמֵאָה בָּא רוּחַ טְהוֹרָה, וּפָרְעָה חָשַׁב שְׂרִשׁוֹת בִּידוֹ לַעֲשׂוֹת מָה

מעשה רוקח

רבי אלעזר רוקח

קע"ה שעות של אסור חמץ כנגד קע"ה שנותיו של אברהם שבכלם לא שלט בו יצר הרע

באור המשנה (פסחים פ"א מ"ד) רבי מאיר אומר אוכלין כל חמש וְשורפין בתחלת שש, ורבי יהודה אומר אוכלין כל ארבע ותולין כל חמש וְשורפין בתחלת שש. הגם שבגמרא (פסחים יא:) מבאר טעם על שהקדימו החכמים וְאסרו עוד שעה אחת, מכל מקום אכתב טעם דרך רמז וסוד. שבטור אור החיים הלכות ראש חודש (סי' תמו) הביא מדרש שמועדים נתקנו נגד אבות, פסח כנגד אברהם דכתיב (בראשית יח ו) 'לושי ועשי עגות' ופסח ה'ה' וכו'.

ויבזה נראה לי טעם נכון שהתורה אסרה החמץ בערב פסח ממש שעות ולמעלה, ולכאורה קשה, כמו שמצות אכילת מצה מתחיל מבערב פה יהיה מצות בעור חמץ, ולמה הקדימה התורה בעור חמץ ממש שעות ולמעלה. ולפי הקדמה הנ"ל יש לישב דהתורה אתי לארזי מעלת אברהם אבינו. שפכר כתבתי שסוד בעור חמץ היינו בטול יצר הרע, וידוע דיש פלוגתא (נדרים לב.) חד אמר בן מ"ח שנים הפיר אברהם את בוראו וחד אמר בן ג' שנים, וכבא בתרא (יז.) איתא שבאבות לא שלטה בהם יצר הרע. ושנותיו של אברהם ה'ה' קע"ה, ויבשבצת ימי פסח המה קס"ח שעות, לכך אמרה התורה שש שעות קדם, הרי הפל קע"ד שעות כנגד קע"ד שנים של אברהם להורות שכל ימיו היה בו בטול יצר הרע ולא שלטה בו, ואתו חכמים והוסיפו עוד שעה אחת וְאסרו מתחלת שעה ששית להורות שאפלו בשנה אחת לא שלט בו יצר הרע, היינו שהיה מתגבר על יצרו מיד פשוט ולא שלט בו, ועין שם בתוספות.

דרשות חתם סופר

רבי משה סופר - החתם סופר

בקריעת ים סוף העלו כל נצוצות הקדשה שיצאו ממצרים

ויפרעה הקריב בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נסע אחריהם ויראו מאד ויצעקו וגו', אל תיראו התיצבו וראו את ישועת ה' אשר יעשה לכם היום כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תספו לראתם עוד עד עולם (שמות יב יג). יש לבאר, אף על גב שמתחלה אדעתא דהכי שבו לפי החירות, על מנת שיתקדש שם שמים, ואיך התחרטו עתה וְאמרו 'המבלי אין קברים', אבל כבר כתבתי במקום אחר כמה פעמים בשם מורי בהפלאה זצ"ל, מה שאמר משה רבנו עליו השלום לפרעה פה דברת ובזמנו דברת 'לא אסף עוד ראות פניך' (שמות י כט), דכיון שפכר הוציא משה רבנו עליו השלום כל הניצוצות מפרעה שוב אסור להסתפל פני רשע (מגילה כח.), וספנה למשה להסתפל בפני טמא. והנה כבר יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים, היינו כל הניצוצות כבר יצאו מכל מצרים, והיה ראוי אם כן שלא יוכלו ישראל לראות מצרים כלל וכלל, ובאשר ראו את מצרים נוסע אחריהם המה ראו כן תמהו אלו היתה גאלה שלמה שפכר יצאו כל צבאות ה' איך אפשר שנסתפל בהם, אלא על פרחף עדין לא יצאו צבאות ה', על כן נבהלו וצעקו.

אף האמת כל צבאות ה' יצאו, אף לא באו עדין אל תוף ישראל, כי לא היו ישראל ראויים לכך לקבל אותן ניצוצות שהרי עדין היו נתונים בדין, והיו ניצוצות מתגלגלים באויר ולא מצאו מקום מנוח עד שקדשו השם ביס ואז קבלו הניצוצות לתוכם ומאז נאסרו לראות עוד את המצרים. והיינו דאמר להם משה רבנו עליו השלום 'התיצבו' עמדי על עמךכם באמונה שלמה וראו את ישועת ה' אשר יעשה לכם היום', היינו תשועת הניצוצות, ומאז ואילך אשר ראיתם את מצרים לא תספון לראתם עוד עד עולם', דאסור להסתפל פני רשע.

אהבת ציון

רבי יחזקאל סג"ל לנדא - הוודע ביהודא

קשי השעבוד הנה מצד מדת החסד -
למהר את הקץ

אף גזרת ועבדים ארבע מאות שנה לא היה אפשר לשנות רק קשי השעבוד היה משלים, הרי שקשי השעבוד מהר את הקץ ואין לה חסד גדול מזה.

וזה רמוז בפסוק (שמות ו ב) 'וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני ה', הכונה שבפרשה הקודמת התרעם משה ומאז באתי אל פרעה וגו' הרע לעם הזה' שהכביר והקשה השעבוד יותר ויותר, והשיבו הקב"ה 'וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני ה', שמדת הדין של קשי השעבוד זה עצמו רחמים גמורים, שזה גורם מהירות הקץ. וזה רמוז דוד המלך ע"ה 'מה יקר חסדך אלהים', שהחסד הנמשך מאלהים היינו מדת הדין יקר מאד, לפי שחסד זה הנמשך מזה הוא לחיי העולם הבא הוא יקר הערך להנחיל אהביו 'יש' גימטריא 'יקר', והפעל היוצא ש'בני אדם בצל כנפיך יחסינו' שעולם הבא אין בו אכילה ושתיה וצדיקים יושבים ונהנין מזיו השכינה, 'רויזן מדשן ביתך ונחל ערניך תשקם פי עמך מקור חיים' שהוא שכר עולם הבא.

היוצא מזה שמה שהקב"ה מיסר האדם הוא מדת רחמים, וילך ב'אלהים אהלל דבר' שמברכין על הרעה כשם שמברכין על הטובה, והקב"ה מיסר הצדיקים בעולם הזה והם מוסיפין אהבה וכמו שכתוב 'חסד ומשפט אשירה'.

משנת רבי אהרן

רבי אהרן קוטלר

השיחה הוא חזק והעמקת ההכרה
באמונה והשגחה

אז ישיר משה ובני ישראל (שמות טו א), ולכאורה הרי זהו סתירה למדרש הנ"ל [במגילה (י) א] אמר רב יוחנן מאי דכתיב 'ולא קרב זה אל זה כל הלילה' בקשו מלאכי השרת לומר שירה אמר הקב"ה מעשי ידי טובעין ביים ואתם אומרים שירה]. אלא שבשירה והלל על הנס

בפסוק (תהלים לו ח) 'מה יקר חסדך אלהים ובני אדם בצל כנפיך יחסינו', ויש לזקק דהוי ליה לומר מה יקר חסדך ה' בשם הוי"ה ברנף הוא שהוא מורה על מדת החסד, ולמה אמר אלהים, וכנפי זה מורה על הדין ולא על החסד, וכמו דאמרו רבותינו ז"ל במסכת ברכות פרק הרואה (נד) תיב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה, ויליף לה מקרא (תהלים ו א) 'בה' אהלל דבר באלהים אהלל דבר', הרי ש'באלהים אהלל' קאי לברך על הרעה, שאלהים מורה על מדת פרעניות מצד הדין.

אמנם הא גופא צריך טעם, מדצנה להלל דבר ולקבולינהו בשמחה כדאיתא שם בגמרא (סו), ולשמחה מה זו עושה, אף כשנתבונן שעצם הפרעניות בעולם הזה שמחה גדולה היא למי שמחשב הפסד דבר נגד שכו, והקב"ה מנקהו מעונותיו בעולם הזה להיות שכו משלם בעולם הבא, ואין לה חסד גדול מזה, הרי שמדת פרעניות יותר יש לחשב למדת חסד ממדה טובה, כי מדה טובה למי שמבעט מחמת רב טובה היא כצמח מצד הדין הגמור וכמו שנאמר (דברים ז ט) 'ומשלם לו לשנאיו אל פניו להאבדו', הרי שמשלם לו רב הטובה בעולם הזה אשר בהשקפה ראשונה נראה שהוא מצד החסד ובצמח הוא להאבדו בעולם הבא, והקב"ה מיסר הצדיקים בעולם הזה כדי להצילו מענש עולם הבא, כי אין צדיק אשר יעשה טוב ולא יחטא, כדי שיקבל ענשו בעולם הזה, כדי להצילו מענש עולם הבא. ולכן היה קשי השעבוד במצרים ממשיך פ"ו שנים גימטריא אלהים, והיה נראה שנה מצד מדת הדין, אבל היה חסד גדול לפי שידע שאם חס ושלום עוד רגע היו במצרים הרי אנו ובנינו היינו משעבדים ולא היה לנו שום תקון חס ושלום, והקב"ה מהר את הקץ.

ולקבע את זה בנפש, גם לזכור לדורות, ועל זה אין טענה כלל באכזבן רשעים, כי זו התכלית הנרצית מכל הענין, ויבואי מכרח החיוב לומר שירה על הנס, ולזה אמרו שירה 'אז ישיר' שהוא תחלה וראש לכל השירות יסוד גדול לאמונה.

אור החיים

רבי חיים בן עטר

ביציאת מצרים הכחשו כל שקרי הכופרים

אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים וגו' (שמות כ ט). עוד זכון ה' לומר על זה הדרך: 'אנכי ה' אלהיך', הנה הזכיר בתחלת דבריו ה' שני ענינים: האחד, היותו ה' ברוך הוא, שם הוי"ה, זה יגיד האמונה כי מננו תברך ובמאמרו היה כל הנה וכל מה שהיה ומה שיהיה, גם יגיד על היותו תברך, היה והיה ויהיה. והשני, אמר 'אלהיך', פרוש, שעליהם לקבל מאמרו וגזרותיו, וכל הממרה את פיו יכנו אלוה.

ובנגד שתי בחינות אלו בא האלהים להכריח כל אחת מהם בהוכחה שאין עליה טענה: כנגד אומרו 'אנכי ה'', זה לך האות אשר הוצאתיך מארץ מצרים, דע כי באמצעות יציאת מצרים הכחשו כל הדוכרים שקר שיש חס ושלום אמונה זולתו, כי הכחשו המאורות כי לא אלהים המה בהחשיף ה' מאורם, הכחשו הימים כי ה' עשה בהם אותות והפכים לדם, הכחשה הארץ בהכותה ה' ותשרץ שרצים רעים, הכחשו בעלי חיים שאין בהם ובמזלם חזק, הכחשו כל אלהות בעשות ה' בהם שפטים, הרי כי ה' הוא אדון כל הנה, ושולט על הנה ומכחידו, וגזר על און ויהיה, כאשר עיני כל ישראל ואות. ובנגד מה שאמר 'אלהיך' שצריכין לקבלו עליהם לאלוה לקים כל דבריו, אמר טעם הדרך 'מבית עבדים', פרוש, כי לצד שהיית עבד לזולת ואני הוצאתיך מעבדותם, שורת הדין נותנת כי תקבל אלהותי עליך לקים כל דבר.

ישנם ב' ענינים, ענין הכרת הטוב וההודאה עלי, ומזה יוצא ממילא התקרבות לה' תברך בדבקות כפי שהשירה מסגלת לעורר את הנפש. ועוד בזה ענין להפיר יותר את השגחתו תברך ורוממותו ויכלת הבורא הבלתי מגבלת, וכי כל עניני הטבע קבועים ממנו והוא משנה אותם כרצונו, וכי כל מה שקורה בתבל אינו בדרך מקרה חס ושלום אך פעל אדם ישלם לו והכל במשפט צדק, והשירה באה גם לתכלית זו כי אף מה שהאדם רואה בעיניו מהצורך לכאר לעצמו מה שהוא רואה ולקבע בהכרתו, וירא ישראל וגו', וייראו העם את ה' וגו' ויאמינו בה' וגו' ואחר זה 'אז ישיר' כי השירה קובעת בהכרה יותר.

ועד כמה יגדל החיוב הזה, מוכח מהא דאמרו חז"ל (סנהדרין דה) בקש הקב"ה לעשות חזקיהו משיח וסנחריב גוג ומגוג, אמרה מדת הדין לפני הקב"ה רבונו של עולם ומה דוד מלך ישראל שאמר כמה שירות ותשבחות לפניך לא עשיתו משיח, חזקיהו שעשית לו כל הנסים הללו ולא אמר שירה לפניך תעשהו משיח, לך נסתתם וכו'. ואפשר שטעם הדרך הוא מפני שחכמה הפעלה לתועלת רוחנית שצריכה לבוא על ידי הנס, והיא תביעה גדולה, ומהאי טעמא הקמירו חז"ל כל כך במצוות דפרסומי ניסא, כמו נר חנכה מקרא מגלה וד' פוסות, ולכמה פוסקים הקדימום למצוות דאורייתא [וכו'].

וזהו ההבדל בין שירת המלאכים שלא רצה בה הקב"ה אז, לבין שירת משה ובני ישראל, דלגבי המלאכים דנקראים עומדים שאינם צריכים בשירתם להשיג השגות חדשות באמונה או לבטל דעות כוזבות והשקפות מגשמות הנאות מעולם הגשמי, והשירה היא רק הלל ושבח ורוממות לבורא שנהו תכליתם, על זה אמר להם הקב"ה מעשי ידי טובעין ביים ואתם אומרים שירה, ולא רצה באותו שבח. אך בשירת בני אדם הלא יש גם הענין הנוסף, חזוק והעמקת ההכרה באמונה והשגחה,

דהיננו שחבכך וגמר בְּדַעְתּוֹ לְקַצֵּר לָהֶם הַקֶּץ.
משום הכי סמך לָזָה מִיָּד (להלן ג א) 'וימשה
היה רעה', שנגלה לו שהגיע הקץ:

ברכת אברהם - הגש"פ

כפי אברהם אבנו אב"ד פראנקפורט דמיין

ע"י זכירת יציאת מצרים נעשית עבודת

המצוה בקלות ושמחה ובלב שלם

כִּי גְדוּלֵי הַמִּפְרָשִׁים הַשְּׁתַּדְּלוּ לַמְצֵא טַעַם עַל
גְּלוּת אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, כִּי לֹא מִצְאָנוּ
שִׁיתְּפָרְסֵם לָהֶם שׁוֹם עֶוֶן בַּתּוֹרָה שִׁיעֲנֵשׁוּ עֲלֶיהָ
בְּעִבּוּדָה וְעִנּוּי. וְהִנֵּה הַבַּעַל הַעֲקֵבָה בְּרֹאשׁ פְּרִשְׁת
שְׁמוֹת כְּתֹב וְזֶה לְשׁוֹנוֹ בְּקִצּוֹר: שִׁמְהִידוּעַ שְׁלֹא
יִתְּכֵן הַיּוֹת גְּלוּת מִצְרַיִם שִׁימְשֵׁף בְּמִקְרָה
מֵהַפְּחוּתִים שֶׁבְּמַעֲשֵׂיהֶם, אֲבָל הִיָּה זֶה מַעֲשֵׂה
עֲמָקָה אֱלֹקִית לְמַעַן הִבִּיא עַל אֲבִרְהָם אֶת אֲשֶׁר
דִּבֶּר עֲלָיו מֵהַיּוֹת וְרַעוּ זֶה מֵיַחַס אַחֲרָיו, לְשַׁמֵּר
אֶת מִשְׁמֶרֶת ה' מִצְוֹתָיו חֲקוּתָיו וְתוֹרוֹתָיו, לֹא
יַעֲשֶׂה כֵן לְכָל גּוֹי וְהִיָּה זֶה מִן הַנִּמְנָע בַּחֵק
טַבְּעָם, אִם לֹא בְּשִׂיגָדָם לָהֶם הַשְּׁעִבּוּד הַנִּפְלָא
הַלְּזָה בִּיד אֶחָד מִמְּלָכֵי הָאֲדָמָה הַעֵז וְהִקְשָׁה כֹּל
הַזְּמַן הַהֵיא, כִּי יִקַּל לָהֶם אַחֲרָיו זֶה לְשַׁמֵּר
מִשְׁמֶרֶת ה' הַנְּאוּתָהּ עַל כָּל בַּעַל שְׂכָל, יַעֲזִין שָׁם.
עַל כֵּן כְּשֶׁבָא אָדָם לַעֲשׂוֹת אֵיזְהוּ מִצְוָה וְהִיא
כְּבֹדָה עֲלָיו וְדוּמָה עֲלָיו כְּמִשְׁאוּי, עַל כֵּן הַחַיּוּב
לְהַזְכִּיר בִּיציאת מצרים שְׁהִיָּה שָׁם עִבּוּדָה קָשָׁה
וּמְרָה וְהַצִּילָנוּ ה' מֵאוֹתוֹ עִבּוּדָה כְּדִי לְקַבֵּל עֲלָיו
עִבּוּדָה זוֹ, אֲזַי יִקַּל בְּעֵינָיו עִבּוּדַת הַמִּצְוָה וַיַּעֲשֶׂה
בְּלֵב שְׁלֵם וְשִׂמְחָה רַבָּה, וְכָל עֵקֶר הַטַּעַם
מֵהַגְּלוּת הוּא לִידַע הַהִפְרָשׁ מֵעִבּוּדָתוֹ יִתְבַּרְךָ
וּמֵעִבּוּדַת מְלָכֵי הָאֲדָמָה, וְכִמוֹ שֶׁכְּתוּב 'תַּחַת
אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב
לֵבָב מְרִב כָּל', שְׁלֹא הִיָּה עֲלֶיךָ הַעִבּוּדָה מֵה'
בְּנִקְל, כִּי אִם בְּעֲצָלוּת וְקִבּוּדוֹת עֲשִׂיתָ, עַל כֵּן
'וְעִבַדְתָּם אֶת אוֹיְבֵיכֶם' וְאֲזַי תִּדְעוּ הַהִפְרָשׁ בֵּין
עִבּוּדַת אוֹיְבֶיךָ לְעִבּוּדָתוֹ יִתְבַּרְךָ, וְאֲזַי תִּהְיֶה לְךָ
תְּשׁוּבָה וְחֻשְׁקוֹת גְּדוּלָה לְעִבּוּדָתוֹ יִתְבַּרְךָ כְּמוֹ
שֶׁהִיָּתָה הַעִבּוּדָה עֲלֵינוּ בְּחִמְרָ וּבְלִבְנִים בְּמִצְרַיִם.

מלכד הגופים יצאו גם נשמות בני שהיו
טבועים בטמאת מצרים

עוד ירצה בקפל 'מארץ מצרים מבית עבדים',
להודיע סוד פמוס פידוע ליודעי חן, כי
נשמות ישראל שיצאו ממצרים, הן הנה שהיו
טבועים בטמאת מצרים, ובאמצעות יעקב אבינו
ובניו אשר ירדו מצרים, הוציאו אותם, כאומר
(בראשית מו ג) 'כי לגוי גדול אשימך שם', ועין
מה שפרשתי שם. ואמרו יודעי נסמרות לה', כי
הוא עצמו שאמר הכתוב עליו (דברים יז ד) 'כי מי
גוי גדול וגו', שעמדו בהר סיני. וכפי זה
יתבאר הכתוב על נכון: אומר 'אשר הוצאתיך
מארץ מצרים', היא הוצאת הנשמות משבתם
בטמאת מצרים, פרוש, שבררם באמצעות
מועצותיו יתברך, אבל עודם במצרים בבית
עבדות, ואמר 'מבית עבדים' כנגד מה שהוציא
העם המברך לבל ישתעבדו בהם שונאיהם.

וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים.

[שמות ב כה]

מחשוף הלבן

רבי יעקב אביחצירא - האביר יעקב

הקדמת הקץ בזכות קדושת הברית של

בני ישראל

הפסוק הנה תמוה באומר וידע אלהים. ואפשר
לרמוז, דהנה ידוע ומפורסם שבני ישראל
שהיו במצרים כלם שומרי ברית קדש היו, כמו
שנאמר (תהלים קכב ד) 'שבטי יה עדות לישראל',
דשם יה מעיד עליהם 'הראובני' (במדבר כו ז),
'השמעוני' (שם פסוק יח). ועקר ישראל האמתית
הוא שמירת ברית קדש, וזהו העקר שעמד
לישראל, שאפלו נגזר עליהם שייעבדו ארבע
מאות שנה, לא עבדו כי אם מאתים ועשר.
לזה אמר וירא אלהים את בני ישראל, דהיננו
ראה אלהים את בני ישראל שהם ראויים הרבה
מצד שמירת הברית. אז וידע אלהים, דהיננו
חבכך בעיניו הרבה. וידע לשון חבה, כמו 'כי
ידעתיו' (בראשית יח יט), 'בעז מדעתנו' (רות ג ב),

מהם הוא יניקת הרע ואחיזתו, ומשום שהיה אז גאלתם אז שלא בזכות, ואדרבה כי היו בלועים וטבועים בזהמתם וצחנות טמאת מצרים הרבה מאד, אף על ידי הזכות דברית אבות הופיע אז הקב"ה אור קדשותו להחליש את הרע בלו ולהוציא את בלעו מפיו ועקר הקב"ה את היצר הרע מתוכם ונתקדשו ישראל בקדשותו ותברך שמו הרבה מאד, עד שהצרכו לצאת בחפזון כדי שלא יתבטל היצר הרע מכל וכל וכדי לתת מקום להבחינה, ומשום שהרי היה כל זה שלא בזכותם כלל.

ואם כן הרי מוכן ממילא כי עומד הרע ואורב תמיד עליהם לנקם נקמה עבור זה מאד מאד. ולכן בכל שנה ושנה כשמגיע בימים אלו ונתעורר הגלוי הארה מאותו האור של אז, הנה אסור לנו להנות מחמץ אף במשהו ובכל יראה וכל ימצא, משום שכל חמץ הוא נובע מבחינת הגבורות החזקים שהם שרש להרע פנודע. והרי ישנו להרע שיכות עם כל בחינת חמץ, ולכן אנו מצויים להרחיק מזה בתכלית הרחוק כדי שנהיה מרחק מכל מה שיש לו שיכות אליו, כי בזה נהיה מרחקים ממנו מכל וכל וכדי שלא יתאחו בנו לינק חס ושלום מאותו ההארה הנתעורר למעלה עלינו בכל שנה ושנה בימים האלו, וכדי שלא יתקנא ושללא יתגרה בנו.

וזהו כונת הפתוח (דברים טו ג) 'לא תאכל עליו חמץ שקבעת ימים כו' כי בחפזון יצאת מארץ מצרים, ורצה לומר כי משום שהרי יצאת שלא בזכות ולא זכות לבטל אותו מכל וכל שהרי לכה הצרכת לצאת בחפזון וכנזכר, לכן תזהר מחמץ אשר יש לך יחס ושיכות עמו. אבל לעתיד לבוא שישמשך אז עלינו האורות עליונים גדולים ויתבטל באמת הרע מכל וכל, הנה נאמר אז (ישעיה נב יב) 'כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכוני כי הלך לפניכם ה' וכו', כי נשאר אז תמיד בצלו של הקב"ה לעולם.

וזהו שאומרים (בהגדה) 'ואלו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו וכו' על כן מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים שמתוך כך יהיה עבודת המצוה קלה בעיניו.

החיד"א

רבי יוסף חיים דוד אזולאי - החיד"א
 כאשר היתה צעקת ישראל עבור צער השכינה בגלות אז שמע צעקתם

ונצצק אל ה' אלהי אבותינו וישמע ה' את קלנו, ויוצאנו ה' ממצרים (דברים כו ז-ח). אפשר להסמיך בפתוח מה שראיתי להרב הגדול מהר"ם בן חביב זלה"ה בדרשותיו כ"י שפרש בשם הרב הגדול מהר"א מונסין ז"ל פסוק 'ועתה הנה צעקת בני ישראל באה אלי' כלומר עד עתה לא היו דואגים על גלות השכינה שהיא עמם בגלות אלא 'ותעל שועתם אל האלקים מן העבדה', אף עתה 'ראה ראיתי את עני עמי וכו' וארר להצילו' יען וביען 'ועתה הנה צעקת בני ישראל באה אלי' כלומר שצועקים על גלות השכינה. ולפי זה אפשר לפרש בפתוח הזה 'ונצצק אל ה' אלהי אבותינו', כלומר צעקנו במה שנוגע אל ה' דהיינו בעבור השכינה שהיא בגלות ולא פוננו על עצמנו, ולכן 'וישמע ה' את קלנו וירא את ענינו', דכביכול הוא שמע וראה בצערנו ויציאנו ה' ממצרים.

לשם שבו ואחלמה

רבי שלמה אלשיב

טעם חמר אסור חמץ כדי שלא יתאחו בנו שרש הרע לינק מהארת ימים אלו

עמק הטעם לחמר אסור חמץ בפסח, כי הרי החמץ הנה הוא מבחינת הגבורות אשר

פלפולא דאורייתא

גדול נר"ו שנדפס מחדש דשקיל וטרי בתשובת הרא"ש הלזו ועיין מה שכתב הרב נר"ו.

ואחר כמה שנים עתה נדפס ספר בשמים ראש ומיחסים אותו להרא"ש ושאר גדולים וכתוב שם (סימן קצו) וז"ל, מה ששאלתני מדוע אין מברכין על סיפור הגדה בליל פסח כדרך שמברכין על שאר מצות. לא יעלה על הדעת לברך על הברכות והשבחות כמו שאין מברכין שציונו לברך ברכת המזון וההגדה כולה קלוסין ושבחות וברכת אשר גאלנו ברכה גמורה היא שסומכין עליה אפילו להלל דבעלמא מברכין אשר קדשנו וציונו לפי שכתובה בין הכתובים לדברי קבלה ואומרו בלשון הזה דוקא, ובזה תתיישב לך מעט גם השאלה השנית מדוע אין מברכין על שתיית ארבע כוסות שכלם קבועים על הברכות הנאמרים עכ"ל. ולא חתים עלה שמה דמארא ונראה שזו התשובה אינה מהרא"ש, לפי שבתשובות הרא"ש כתב בענין אחר כמו שנאמר.

והנה מעין דוגמא למה שכתב בתשובת בשמים ראש הנזכרת, כתב הרב דבר משה בח"ג על ברכת המזון, ומדבריו למדתי אני בעניי ליישב על ההגדה כמ"ש בקונטרס שמחת הרגל בס"ד. הן אמת דסיוס תשובת בשמים ראש הנזכרת היא שתומה קצת ודוק. [שו"ת טוב עין להחיד"א סימן יח]

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה הֲרִי אֲנִי כִּפְּנֵי שְׂבָעִים
שְׁנָה (מן ההגדה)

ביאור דברי הרמב"ם ששערו של ראב"ע
הלבין מיגיעת תלמודו

מה שכתב בספר ערך ש"י שיוכל להסיר צערו לצובעו לזקנו כולו לבן דזה מותר (וכ"כ

בטעם שאין מברכים על מצות סיפור יציאת מצרים בהגדה של פסח

ויאמר הא לחמא עניא וכו'. כתב הרב פרי חדש ואם תאמר למה אין מברכין על ההגדה והכתיב והגדת לבנך, וי"ל דביציאת מצרים שמזכירים בקידוש יצא ידי חובתו מההגדה ומשום הכי לא מברך עכ"ל. ותירוץ זה חלוש.

וראיתי בשו"ת הרא"ש (כלל כד) שכתב וז"ל וששאלת למה אין מברכין על ספור ההגדה. הרבה דברים ציוה הקדוש ברוך הוא לעשות זכר ליציאת מצרים ואין אנו מברכין עליהן כגון הפרשת בכורות וכל המועדים שאין צריך להזכיר בהפרשת בכורות שאנו עושים אותו זכר ליציאת מצרים אלא שציוה הקדוש ברוך הוא לעשות המעשה ומתוך כך אנו זוכרים יציאת מצרים, ולא דוקא הגדה בפה אלא אם ישראל מפרשין לו וזהו ההגדה לבד שזוכרין יציאת מצרים עכ"ל (ונראה פשוט דט"ס נפל וצ"ל ולא דוקא הגדה בפה אלא אם ישאל מפרשין לו כצ"ל).

ולפ"ם ריהטא דבריו קשים, חדא דקאמר ולא דוקא הגדה בפה והלא סתם הגדה היא בפה. ותו מי דחקו לומר דההגדה אינה בפה הלא גם לפי דבריו הוא זוכר יציאת מצרים ואם ישאל משיב לו, והרי איכא הגדה בפה אם לא ישאל זוכר יציאת מצרים, ואם ישאל כענין משיב לו וא"כ הרי הגדה בפה. ותו דת"ר (פסחים דף ק"ו) ואם לאו הוא שואל את עצמו, והביאו הרא"ש עצמו בפסקיו, וא"כ מאי קאמר הרא"ש דאם ישאל מפרשין לו וזהו ההגדה לבד, הלא מפורש בבבלייתא דאם לאו הוא שואל את עצמו. ואולי סובר דזה שהוא שואל עצמו הוא חיבוב מצוה ואינה אפילו מצוה דרבנן, ועדיין צריך ישוב. שוב ראיתי בספר שבח פסח להרב המופלא אישי כהן

אצלו ואוקמי' אצלו אטבעא מעיקרא מן השמים כנוכר. ודברי פי חכם חן. [שו"ת מנחת אלעזר חלק ד סימן כג]

רְבֵן גַּמְלִיאֵל הָיָה אוֹמֵר, כָּל שְׁלֹא אָמַר שְׁלֹשָׁה דְבָרִים אֵלּוּ בְּפֶסַח לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבְתּוֹ, וְאֵלּוּ הֵן: פֶּסַח, מִצֵּה, וּמְרוֹר (מן ההגדה)

מו"מ החשק שלמה והנצי"ב בדין אמירת ג' דברים בפסח אם הוא ממצות סיפור או דין מיוחד בג' מצוות אלו

לְכַבּוֹד הָרֵב וְכוּ' מהר"ש הכהן מו"ץ בוויילנא... מה שכתב כתר"ה לפרש לשון המשנה של רבן גמליאל אומר כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא, שלא בדוקא, ולדברי כתר"ה יוצאין בספור של המכות. גם כן איני יודע מנליה לכתר"ה נ"י חן מילתא.

וְלִדְעוּתִי הדלה אינו כן, אלא משמעות 'והגדת לבנך... בעבור זה' דכתיב בפסח דורות הוא בדוקא, שנהיה אומרים סיבת מצוה זו של פסח, משום ופסח ה' על הפתח. וכן במצה לפי דברינו בזמן הזה המצוה בדוקא לומר הטעם של מצות המצה, היינו שלא הספיק וכו', ובלא זה לא יצא ידי חובת ספור והגדת לבנך, והיינו דאיתא (דף קטז:) דמצות אכילת מצה בזמן הזה אי דאורייתא או דרבנן, והגדה בזמן הזה מתלי בהדדי.

וּרְאוּי לדעת דכל מש"כ בפי' לחם עוני דקאי על זה"ז אינו אלא למאי דקיי"ל מצה בזה"ז דאורייתא וכן הגדה דדרשינן לחם עוני שעונים עליו דברים הרבה. אבל לראב"י דס"ל שהוא דרבנן ע"כ מפרש לחם עוני בע"א ושאר דרשות שבגמ' (דף לו) לחם עוני שמצוה בפרוסה, או שנאכל באנינות ועוד, והתורה מתפרשת בכמה פנים. [שו"ת משיב דבר חלק א סימן לב]

כל האחרונים ז"ל האוסרים לצבוע שחור) דמדנעשה נס לרבי אלעזר בן עזריה בן ח"י שנים דנתלבן זקנו (כדאמרינן בברכות כח.) ודאי אינו גנאי עכ"ד, זהו אינו לא עצה ולא סברא, דבודאי בושה הוא לאיש צעיר לימים שיתלבן זקנו לגמרי ושאיני רבי אלעזר בן עזריה נשיא ישראל דנעשה לו נס וראו כל העם כי זה נעשה מן השמים וה' אלקים עשה למען ייראו מלפניו מה שאין כן בשארי בני אדם צעירים לימים.

והי"ט אשר כתב בזה בשם הגאון בעל כתב סופר בפירוש בהגדה של פסח ליישב דברי הרמב"ם שכתב (בכרכות) בפירוש המשניות על המתני' אמר רבי אלעזר בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה וכו' ופירש שקרא ושנה כל כך עד שהלבינו שערות ראשו והרי זה סותר ח"ו להנס שאמרו חז"ל בגמ' כנ"ל, וגם למה לא מצינו בשארי תנאים ואמוראים השוקדים בתורה שהלבינו שערות ראשם.

וּפִירֵשׁ הגאון הנ"ל דבאמת שימה הוא בפי חכמי הטבע דמי שעוסק הרבה במושכלות הרבה בעיון ובשקידה אז צריכים שערות ראשו להלבין גם בימי בחרותו, ומדוע לא יראו זה בכל הת"ח שמעמיקים בדבר הלכה אשר באמת אין לך עומק והגיון גדול מזה, הוא כדי שלא יתביישו ולא ימנעו מללמוד תורה ע"ז שבימי בחורותם יראו כזקנים בזקנם הלבן, ויהיו לכלימה בעיני העולם בני אדם הפשוטים, על כן עשה הקדוש ברוך הוא שלא יתלבנו שערם בבחורותם.

אב"ל ברבי אלעזר בן עזריה שהיו צריכין לזה לנשיאותו, וכדאמרינן שם בגמ', ע"כ אוקמהו מן השמים אטבעא והלבינו שערותיו מיד בהיותו בן י"ח שנה. על כן שפיר כתב הרמב"ם משום שקרא ושנה כל כך (והיינו דזאת היה צריך להיות אצל כל אחד שקרא ושנה כל כך כנ"ל) והיה נס באמת מה שנעשה

מעשי רבותינו

יכול ושאינו יכול

הגאון רבי שמואל בערנשטיין זצ"ל, נכדו של הגאון בעל ה"פני יהושע" כהן פרב באמקשטרדם. את הימראי מקומותי לדרשה של שבת הגדול היה מפרסם כבר בראש חודש ניסן, כדי שהלומדים והמפלפלים יוכלו להתכונן היטב בסגיא עליה נסובה הדרשה. לעמתי, כהן בעיר רב נוסף, אשר היה מפרסם את הימראי מקומותי שלו לדרשה רק בערב שבת הגדול מקוש.

השיב ואמר על כך הגאון רבי פרץ זאויל איגר זצ"ל, בעל עטרת פז ורמון פרץ: יכול - מראש חודש. מי שיכול ויודע לדרש, נותן כבר את הימראי מקומות מראש חודש. תלמוד לומר - ביום ההוא. אבל מי שרק עתה מתלמד מה לומר בדרשה, אזי הוא נותן רק ביום ההוא... (גאוני ישראל)

צדקתו עמדת לעד

הגאון רבי ישראל מסלאנט זצ"ל הגיע פעם לביתו של עשיר כדי לקבל ממנו "מעות חטים". עשיר זה התעשר ביותר וזקא בשנה האחרונה, ומטבע הדברים, חשב רבי ישראל, כי האיש יוסיף כנהנה וכהנה על מה שהיה רגיל לתן בשנים קודמות. אלא, שזקא ונתהפכו היוצרות. בשנה זו קמץ העשיר את ידיו ולא רצה להוסיף ואף לא פרוטה אחת ממה שנתן אשתקד.

אז אמר לו רבי ישראל מסלאנט: עכשיו נתברר לי פרוש הפתוב (תהלים קיב א) "הון ועשר בביתו וצדקתו עמדת לעד". שנים עשירים שפאלו שהונם ורכושם מתוסף להם משנה לשנה, ובכל זאת וצדקתם עומדת לעד", חלק הצדקה שהיו רגילים לתן בכל שנה, גם בטרם היו עשירים, לא גדל, היא עומדת לעד. והם מושכיכם לתן צדקה באותו סכום במקדם. (ליקוטי ישרים)

עניי עירך קודמיו...

בעיר קניגסברג, עירו של הגאון המלבי"ם זצ"ל, החזיק סוחר אחד בית מסחר גדול ומצלית. אמנם בית המסחר היה בקניגסברג אבל הסוחר עצמו לא היה גר שם אלא בעיר אחרת.

לפני חג הפסח בקשו ממנו צדקה עבור "קמחא דפסחא", אבל העשיר לא רצה לתן, בטענה כי אינו גר בעיר הזאת ואם כן אינו חייב לתן מעות חטין לתושבי עיר שאינו גר בה.

טובי העיר תבעו אותו לדין תורה בפני הרב הגאון המלבי"ם זצ"ל. פאשר הגיעו לדין תורה והמלבי"ם שמע את טענות שני הצדדים, פסק, כי העשיר הזה כן מחייב לתת מעות חטים. והביא ראיה לכך מפסוק מפרש.

אצל נבל הפרמלי נאמר (שמואל א' כה ב) "איש במעון ומעשהו בפרמל", כלומר, גר היה במעון, אבל מעשה מסחרו היה ב"פרמל", ובכל זאת הפתוב קורא אותו "נבל הפרמלי..." משמע האיש נקרא אחר המקום בו מתנהל מסחרו... (ליקוטי ישרים, רמט)

מצוה בו יותר מבשלוהו

תלמידים רבים ואף משרתים היו לו להגאון רבי משה סופר זצ"ל, היחתם סופר. ואפלו הכי, את ההקנות לחג הפסח לא הטיל על אף אחד מהתלמידים הרבים או על אי מי מהמשרתים. בעצמו היה עושה את הכל, ואף שלפעמים הדבר היה קשה עליו מחמת בריאותו.

פעם נשאל לסבת הדבר על ידי בנו הגאון רבי שמעון סופר זצ"ל, ששאלו: "אבא, הן בכל התורה פלה יש דין של שליחות, ולמה זה לא תוכל להטיל מלאכות שונות על שליח שיעשה זאת?"

רק עד הכיס, ואינה יורדת לתוכו לעולם... משום כן אינך חייב לבדוק בתוך הכיסים..." (רבינו שלונים, פח)

עד היכן שיעור אפייה?

בשניים בהן הנה הגאון רבי יצחק אלחנן ספקטור זצ"ל רבה של קובנה, גר בעיר איש חסיד ובעל מעשים ושמור ר' שלום. האיש הנה מדקדק גדול במצוות ומחמיר על עצמו בהקמרות רבות ובחקרי-חקרות. בשעת אפיית המצות הנה עומד ליד הנחתום ואינו מוציא מצה מהתנור עד שהיא חרוכה ושרופה לגמרי.

פעם אחת אמר לו הנחתום: "ר' שלום, הידוע אתה, רבנו, רבי יצחק אלחנן, שהוא גדול הדור, אף הוא אופה את מצותיו בתנורי, ומעולם לא ראיתי כי מצותיו חרוכות ושרופות כמו אלו שלך".

נענה ר' שלום ואמר: "היא הנותנת! רבנו יצחק אלחנן, שהוא גדול הדור, יודע הוא את שיעור אפייתן של המצות, והוא יודע בדיוק אימתי להוציא אותן מן התנור. אבל אני, הדיוט ועם-הארץ, לפיכך צריך אני להחמיר מאד, כדי לצאת לגמרי מידי ספק..." (ליקוטי ישרים)

חזקת פשרות של המצות

הגאון רבי יוסף ראזין זצ"ל, אשר הנה ידוע בתור העלוי מרוגאצ'וב, לא הנה נוהג כלל ללכת בערב פסח למאפייה לאפיית מצות. כמו כן לא הנה יוצא כלל אל הבאר כדי לשאב "מים שלנו".

כאשר נשאל פעם לסבת הדבר, והרי ידוע כי ישאאל עם קדושים נוהגים לאפיות מצות לבד, ואם לא, הרי למצער עומדים הם בשעת האפייה ומשגיחים על המלאכה, ואלו הרב לא עושה כן? הלמאי?

נענה ואמר הגאון מרוגאצ'וב: פאשר אלף למאפייה, סביר להניח כי אמצא שם דברים שלדעתי אינם בתכלית ההדור, ואז לא יהיו לי מצות פרוצני.

נענה האב ואמר: "בליל הסדר אנו אומרים בהגדה של פסח ונעברתי בארץ מצרים והפיתי כל בכור, ועל זה אמר בעל ההגדה אני ולא מלאך, אני ולא שרף, אני ולא השליח, אני הוא ולא אחר. ואם הקב"ה עשה את הכל בעצמו ללא שליחים, הרי שבפסח אין מביטים על דין שליחות בקיום המצוה עצמה, וצריך את הכל לעשות לבד".

ואכן, כך הנה מנהגו של הגאון ה"חתם סופר", וכפי שמספר עליו בנו רבי שמעון סופר: את כל סדור עניני מכירת חמץ הנה עושה לבדו, ועד שנתו האחרונה. גם פאשר בודק חמץ הנה הולך בעצמו מפנה לפנה ובודק הכל בעמל רב. את הבית והעליה הנה בודק בהקמרא ותרה, ואף גם את כל הארגזים שהיו בביתו. ובכלל, בכל מקום בו היתה אפשרות שפא הקנס לשם חמץ, הנה בודק ומפוש חפוש אחר חפוש שעות קרבות.

יעד כדי כך לא חס על כבודו - מספר בנו רבי שמעון סופר - עד שאפלו את הלול של התרנגולים שבחצר ביתו הנה בודק לבד. זאת, על אף שהיו לו תלמידים רבים, אבל הוא עשה את הכל כמו הקב"ה. בעצמו ולבדו בודק, כי הנה מקפיד על קיום המצוה בעצמו ולא בשלוחו. (חיים שיש בהם)

עד מקום שיידו מגעת...

הגאון רבי אייזל חריו מסלונים זצ"ל, ראה פעם גביר גדול מתושבי סלונים, שהנה ידוע בתור קמזן וכלי גדול, כשהוא עומד בערב פסח לפני פתח ביתו, והוא מנער בהקאה את כיסי מלבושיו, כדי שלא ישפיר בהם, חלילה, פרור של חמץ.

נגש אליו רבי אייזל ואמר לו: על פי דין, רבי יהודי, אינך חייב לבדוק בפסים שלך, ואינך צריך לנערם כלל. "ולמה?" - שאל אותו יהודי - "וכי אינני חייב לבדוק כמו שכל בני ישראל בודקין בחזרון ובסדקין? וכי במה נשפתיתי מאחרים?"

נענה ואמר לו רבי אייזל חריו: "על פי דין אדם חייב לבדוק עד מקום שיידו מגעת, כמו שנפסק להלכה. אבל אתה, ירך מגיעה תמיד

הוא רק תרוץ, לזכר לשמר את המצות. לא רצייתי להכשיר את המצות בתרוצים..." (הגדה מבית לוי)

עד היכן שעור "משהו"?

הגאון רבי יהושע ליב דיסקין זצ"ל, העלוי מברסק, היה ידוע כמחמיר גדול בכל ההלכות כולן. בפרט היה ידוע כממרוזתיו המפליגות בהלכות הפסח.

פעם נשאל על ידי אחד ממקורביו: "ילמדנו רבנו, עד היכן שעור זהירות בפסח? והרי אין לנו אלא מה שענינו רואות?" השיב לו רבי יהושע ליב: "אמר לי אתה עד היכן שעור "משהו", ואמר לי עד היכן שעור זהירות מגעת..." (העילוי מברסק)

הון ועשר גביתו...

אחד ממקורביו של הגאון רבי יצחק זאב סלובייצ'יק זצ"ל מברסק, הגיע פעם באחד מימי הפסח לבקור בביתו של הרב מברסק. לפתע ראה בחצרו של הרב קפסא גדולה מעץ, שהיתה נעולה במנעול חזק וגדול. שאל האיש: "מה יש בקפסא זו?" בטוח היה כי הקפסא מכילה אוצר עצום של מטבעות.

להפתעתו ענו לו בני הבית: "בקפסא זו מצויות המצות של הרב. המשיך האיש ושאל: "וכי לשם מה המנעול הגדול שעל הקפסא? וכי יש כאן חשש מגנבים שיגנבו את מצותיו של הרב?" ענו לו בני הבית: "הרב אומר כי נאמר 'ושמרתם את המצות', משום כן יש לשמר את המצות בשמירה הטובה ביותר."

"תתאר לי", המשיכו ואמרו לו, "אלו היה לו לאדם מליון מטבעות זהב, בודאי היה שומר על האוצר הזה בפספת המגנט והשמורה ביותר שמירה מעלה. כך יש לשמר את המצות, הן שוות לא פחות מאשר מליון מטבעות זהב..." (הגדה מבית לוי)

לא כן הדבר, כאשר איני הולך כלל אלא סומך על חזקת כשרות של כל יהודי. וכי אז אין כלל מקום לפקפק בחששות על השלחן ערוך, אשר קובע שלכל יהודי יש חזקת כשרות. (העילוי מרוגאצ'וב)

מצה שמירה מן הדין

הגאון רבי יוסף דב (נאשע בער) הלוי סלובייצ'יק זצ"ל מברסק, בעל "בית הלוי", שלח פעם את בנו הגאון רבי חיים מברסק זצ"ל לעיר ווארשה כדי לאפות שם מצות מצוה.

כאשר שב רבי חיים לברסק, הוא נסע ברכבת, וכדי שלא יתחלפו מצותיו ולא יסיח את דעתו מהן, וישמר את מצותיו כדת וכדין, קשר את חבילות המצות בחבלים, ואת החבלים קשר לידיו בחזקה.

מששב לברסק, שאלו האב: "האם שמרת על המצות כראוי?" רבי חיים לא רצה לספר לאביו על כל המאמצים שעשה כדי שהמצות יהיו שמורות, אלא רק השיב ואמר: "עד אחד נאמן באסורין".

בחל המועד פסח ראה לפתע האב פי ידיו של בנו רבי חיים אדמות ונפוחות ביותר. לשאלתו מה זה ועל מה זה, ספר אז הבן כיצד קשר את המצות בחבלים, וכיצד קשר את החבלים בחזקה לידיו, כדי לשמר אותן שיהיו מצות 'שמורה'.

ולמה לא ספרת לי זאת בערב פסח? - שאל האב את בנו - שהרי אם כך, הייתי בטוח בכשרותן של המצות, ולא הייתי סומך רק על דבריך פי עד אחד נאמן באסורין.

השיב הבן לאביו: "עד אחד נאמן באסורין הוא מן הדין. ואלו ספור המעשה עם החבלים

האדמו"ר הגה"ק רבי מאיר אביחצירא זי"ע יומא דהלולא - י"ז ניסן

גדולי החכמים שבגער חפשו אחר אישיות בעלת שעור קומה שתוכל להנהיגם ולכונן פאר פרי בעירם, ואמנם לבסוף מצאו את שאותה נפשם, את רבי מאיר אביחצירא, היבבא מאיר, והוא נתמנה לרבה של העיר הגדולה מידלת שבמרוקו.

נערץ ונקדש הנה רבי מאיר על כל תושבי העיר, יהודים פגויים. לא רק היהודים העריכוהו והעריצוהו, אלא אף הגויים שאינם מבני ברית הכירו בו כיהודי חשוב, איש מורם מעם, וכאשר היה חולף ברחוב, היו נגשים אליו ומנשקים את שולי גלימתו. לאחר מכן נתמנה לכהן כראש ישיבת תומכי תמימים של חב"ד בעיר, ובשנת ה'תשי"ג נתמנה לישב על פס הרבנות בעיר ארפוד.

בשלהי שנת תשכ"ה, ביום תשעה באב, נפטרה הרבנית שמחה ע"ה. לאחר פטירתה, לא מצא רבי מאיר נחם במקומו במרוקו, ואז החליט לעזוב את ארץ מולדתו ולעלות לארץ ישראל. בשלהי שנת תשכ"ה עלה לישראל והתישב בעיר אשדוד הדרומית, שרק החלה אז להבנות. עיר פשוטה היתה אשדוד, מאכלסת בעקור בעולים מארצות צפון אפריקה, והנה, דוקא בקרבם בחר רבי מאיר להתישב ולגור.

היו מקרבים, אנשי מעשה ואף גם מבני המשפחה שהתפלאו על בחירה זו, ואף בקשו מרבי מאיר כי יקבע את מקום מגוריו בעיר אחרת, חשובה יותר, בירושלים וכדומה, אבל הוא דחה את דבריהם על הסף באמרו: "ירושלים היא עיר הקדש, ובני ברק היא עיר התורה", ואשדוד תהא העיר השלישית. ואכן, נבא רבי מאיר לעיר אשדוד שעוד נבנו ממנה מעינות מכפים של תורה, יראה, קדשה וחסידות.

קדוש וטהור היה רבי מאיר, ובמידת התפרסם בשמירת העינים המפרסמת שלו.

באחד משיחותיו הארוך לדרך אודות זקנו, סינאן באייר יעקב זי"ע, ודבר אודות פמה ממנהגי

אור יקרתו של הרה"ק רבי מאיר אביחצירא זי"ע, ה"בבא מאיר" הפציע לאור עולם ביום עשרה בטבת תרע"ז, אז נולד במחוז תאפילית שבמרוקו, כבן בכור לאביו הרה"ק האדמו"ר רבי ישראל אביחצירא, ה"בבא סאלי" זי"ע, ולאמו הרבנית מרת פרחה ע"ה.

בקטנותו למד בישיבת אביר יעקב, מיסודו של אבי זקנו, הגה"ק רבי יעקב אביחצירא זי"ע, ולמרות גילו הצעיר הכירו כלם בכשרונותיו העלויים. כבר לעת היותו צעיר בשנים נודע למשגב בעצם קדשתו וטהרתו, עד שלא גמרו עליו את ההלל, והתבטאו אודותיו "ראיתי בני עליה וכן מועטין". בגיל שש עשרה התבקש מאביו, האדמו"ר היבבא סאלי זי"ע להתחיל לשמש כראש ישיבה לתלמידים, ורבי מאיר גאות לבקשה. עמל רב השקיע באמירת השעורים וביזתר בהקנת השעורים, כשהוא מתכונן לשעור באימה ויראה, אבל מתוך חדוותא דאורייתא.

בהגיעו לפרקו, פרק האיש מקדש, נשא לאשה את הרבנית מרת שמחה ע"ה מהעיר מל"ה, החתנה נערכה בעיר ארפוד בהשתתפות כל גדולי ונכבדי העיר.

בהגיעו לגיל כ"ה שנים, אברך צעיר לימים, בקש אביו האדמו"ר היבבא סאלי זי"ע למנות את בנו כדן בבית הדין, ובשל כך הורה לחברי בית הדין לבחון את בנו. הרבנים לא ידעו באם אברך זה צעיר יכול לעמוד בכור המבחן, אבל הוא הפליא אותם בידיעותיו, והם ראו כי הוא אוצר כלי חכמה. לאחר מכן חפץ אביו היבבא סאלי, כי בנו יתמנה לא רק כדן אלא כרב ממש, בשל כך בתחלה אמנם צרפו לבית הדין בתור 'בורר' בענינים קשים, כדי להשפין שלום בבתי ישראל, ורק לאחר מכן הכניסו לעל הרבנות עצמה.

בשנת ה'תשי"ה, בקשו יהודי קהלת העיר מידלת שבמרוקו למנות להם רב ומנהיג אשר יורה להם את הדרך ולכו בה ואת המעשה אשר יעשו.

הגה"ק רבי מאיר אביחצירא זי"ע

לשוננו של רבי מאיר. פעם בפר אצלו אחד מצאצאיו של הגר"א מוילנא, ושוחח עמו אודות תורתו של זקנו הגר"א, כשהוא מרחיב לדבר ודולה מדברי תורתו של הגר"א פנינים ומרגליות. לפתע, תוף קדי דברים, הרצינו פניו של רבי מאיר מאד, ואז ספר לאותו נכד של הגר"א: "לפני תקופה לא ארצה התקשיתי בהבנת קטע מסוים מתורת הגר"א. לא פסקתי מיגיעתי ועסקתי בשגיא ההיא שעוות רבות יומם ולילה מבלי להסיח דעת מהסגיא, עד שזכיתי ונגלה אלי הגאון מוילנא בכבודו ובעצמו ובאר לי את הכל".

פעם נכנס אליו אברך מחסידי גור, וספר לו דבר בשמו של רבו כקשי"ת מרן הלב שמחה וצוק"ל. תכף ומיד נענה רבי מאיר ואמר לו: אנחנו מאותו חדר..."

קשרים מיחדים היו לו עם הרב שמואל הלוי וואנר וצוק"ל שהרבה לפקד את בית רבנו להמתיק עמו שיח: ואף קרא אחריו בהספידו "רבי מאיר גלה טפח מופעשיו וכסה אלפים, ואנחנו לא יודעים על פרישותו וקדושתו כשהיה מסתגר בפני עצמו ובזרם מן הכבוד".

גם הגאון הגדול רבי עובדיה יוסף וצוק"ל, הפליא עליו שבחים בדברי המספד שקשר עליו במלאות השבעה להסתלקותו, ובתוף הדברים אמר עליו את דברי חז"ל (מסכת סו"ע ע"א) "ואת יראי ה' יכבד, זה יהושפט מלך יהודה, שפשיהו תלמיד חכם נכנס אליו, היה מחבקו ומנשקו ואומר לו, קרי קרי רבי רבי ומושיבו על פסאוו".

וכמים הפנים לפנים. כשם שרבי מאיר היה נערץ על גדולי הדור, כך מנגד העריך והוקיר הוא את צדיקי וגאני הדור. וכמעט היוצא ללמד על הכלל. מאז שהתודע רבי מאיר אל הגאון הגדול רבי בן ציון אבא שאול וצוק"ל, ראש ישיבת 'פרת יוסף', התקשר אליו בלב ונפש, עד שספרו, כי רבי מאיר הפליא ביותר את ענותנותו של רבי בן ציון אבא שאול, וכאשר היה אומר בתפלת שמו"ע את התבות 'ונפשי כעפר לכל תהיה', היה מכונ ומבקש שיזכה לענותנותו של רבי בן ציון אבא שאול.

בשנותיו האחרונות קבל רבי מאיר יותר. מחלה קננה בגופו והוא התגרס ביסורים נוראיים.

הקדשה שנהג. תוף קדי דבור, פנה ליושבים עמו ואמר: "אני איני נוהג עד קדי כך". בענותנותו הגדולה דאג לידע את כלם במה שאיננו נוהג...

עם זאת רבים ממהגי הקדשה של סביו נהג גם נהג, מעולם לא עלה לישון בשכיבה על מטתו, שנת קבע, אלא תמיד ישן שנת ארעי, כאשר נמנם בשיבה על גבי קריות, מעולם לא לבש כסות לילה, כאשר נשאל בהודמנות אם לרפש לו כסות לילה, אמר אצלי אין לילה, אצלי כל הזמן בחינת יום. גם חדר שנה לא היה לו, ולא היו לו כי אם שלחן ומטה, בה ישב ובה ישן ובה למד ובה אכל. לא היו לו כי אם ארבע אמות של הלכה.

היה קשה מאד לרדת לסוף דעתו, הוא היה מעמיק מאד ומאריך מאד בדברי תורתו, תמיד דבר עם אנשים גדולים בתורה ויראה, אף ידע לרדת לסוף דעתו של כל אדם ואדם, כאשר גם עם אנשים פשוטים מוצא מה לדבר, ודבר עמו אודות מעשיהם הטובים של צדיקים ולמוד מדרכיהם, ולא בטל מזמנו בכהוא זה. תמיד היה עם ספריו ולמדויו.

מעולם לא הניח את הספר על השלחן, תמיד היה עם ספרו גידו, ותלמודו גידו, כך ידע לנצל את זמנו כראוי וכיאות. כי כל מגמתו ותקנתו היתה אף לעשות נחת רוח לקב"ה. בבחינת שוית' ה' לנגדי תמיד כל היום, בלתי לה' לבדו כל היום, אפלו רגע אחד לא בטלו. כך יומם ולילה עבד את בוראו ולא שבת מעבודתו הקדושה.

הוא החל לקבל קהל עוד בחיי אביו, והתפרסם בכח ברכותיו אשר פעלו ישועות ונפלאות, עד שרבים הם הספורים מספר אודות מופתים גלויים ממש שעשה על כל צעד וצעד, אם בעניי רפואה, ואם בעניי זשיק, שלא כדרך הטבע, כשהוא משדך מערכות שמים להביא ישועה לבני ישראל עם קרובו.

מיד היה עם רבים מגדולי ישראל, עם אדמו"רים וצדיקים, עם גאונים וראשי ישיבות, עד שלפעמים הבחינו בקשרים שיש לו עם גדולי ישראל, למרות שמעולם לא נפגשו פנים אל פנים. לפעמים היה מתבטא ואומר על צדיק פלוני "אני מכיר אותו משום..." ועל כך מספר דבר פלא.

ידועים הדברים ומפורסמים כי ספריו של הגאון רבי אליהו מוילנא וצוק"ל, הגר"א, שגורים היו על

הגה"ק רבי מאיר אביחצירא זי"ע

ענין שניף נפיק, פה מפיק מרגליות, כנורה טהורה, אספקלריא מאירה, המאור הגדול הגאון רבי מאיר אביחצירא נ"ע זלה"ה. בן לאויץ וחסיד אדמו"ר יש"א ברכה הי"ו שבל"ח, שנתבש"מ ביום ה' י"ז ניסן תשמ"ג לפ"ג תנצב"ה ותמ"ך. ה' יקים שכונתא מעפרא אכ"ר".

תורתו מגן לנו - - -

כאשר הגיעו למירוקו הספרים הראשונים, היבן איש חי", שהדפסו מתורתו של הגאון רבי יוסף חיים מבגדד זצוק"ל, הגיעו שלשה עתקים בלבד. שנים מהם הובאו להאדמו"ר היבבא סאלי ולבנו רבי מאיר.

בהגיע הספרים, ששו האב והבן על דברי תורתו של הבן איש חי, וכמה ימים ויללות הקדישו ללמוד מעמיק של שלשת הספרים - בן איש חי, "עוד יוסף חי" ויבן איש חיל", עד אשר ידעו אותם על ברגים.

באותה עת נגלה הגאון היבן איש חי בחלום להרב אלהו שטרית ואמר לו: **"באתי לומר לך, כי ענג רב יש לי בשמי מעונים, שעה שרבי ישראל ובנו רבי מאיר הוגים בדברי תורה"**. מששמעו האב היבבא סאלי, והבן היבבא מאיר את החלום, ערכו תכף ומיד סעודה רבתי לכבודו של היבן איש חי בהשתתפות כל חכמי העיר.

בכל צרתם לו צר

רבי מאיר היה מסביר פנים ומתנחם לכל נזקק ולכל מר נפש, אבל בלבו פנימה היה בבחינת 'בכל צרתם לו צר', פואב היה ביותר את צערו של הזולת, ואמנם לאחר שהאנשים עזבו את הבית היו בני הבית רואים כיצד רבי מאיר פואב ומצטער ביותר, עד לפעמים לא היה יכול לאכל. ואז היה אומר "וכי כיצד אפשר לאכל בשעה שהיודים סובלים?"

ואולם, גם בזמנים הקשים, גם כאשר היסורים התגברו ביותר, היה רבי מאיר משכף את פאביו על ידי למוד בתורה הקדושה. בדרך המשיך בעבודת הקדש על אף יסוריו, וכל מעניו היו נתונים לתורה ולעסק המצוות.

שנתים ימים קנה בו הפוחלה, עד שהגיעו ימיו האחרונים. קדם חג הפסח תשמ"ג, למרות מצבו הקשה, פקח רבי מאיר על כל ההקנות להג, אבל יחד עם זה אמר לבני המשפחה להכין קזון רב לצרכי האורחים ביהג, להכפיל ואף לשלש את הכמות במקורו: **"הרבה אורחים יהיו כאן בפסח, הרבה מאד..."**

כה הגיע חג הפסח, ליל הסדר, ושני הימים הראשונים של חל המועד. ובהגיע ליל י"ז בניסן תשמ"ג, נעשה מצבו קריטי. הבנים נכנסו לחדרו, אבל אז רפרפו שפתותיו עוד שלש מלים, את תבות הפסוק (משלי כו, ה) **"אמנים פצעי אוהבי"**. ואז החל לקרא ישמע ישראל' בכונות מיוחדות, ויצאה נשמתו באהד' לאור באור החיים.

באותו יום התקמה אשכפתיה דרבי בהשתתפות רבבות יהודים אשר לוו את ארונו למנוחתו האחרונה, ומנו"כ בהר הזיתים סמוך ונראה לציין הקי של האור החיים הקדוש זי"ע והגאון המקבל רבי שלום שרעבי (הרש"ש) זי"ע. ועל הלוגות ספר לאחר מכן המקבל רבי יוסף וולטנד זצ"ל דבר פלא, כי בשעה שהגיעה המטה להר הזיתים ראה עמוד אש היורד מן השמים עד למטה הנשאת למקום הקבורה.

מנורה טהורה, אספקלריא המאירה

על קברו של רבי מאיר נחרתו השורות הבאות: "פה נטמן גונית ורוע הקימן, צנצנת הפון, רחם רחמיים, אורו זרח שבעתים, פתאום פקע פלילא, עטרת זקב גדולה, מה אעידך ומה, כאן שנה רבת המהומה, כל חלי וכל מכה, משך לזיתן בחפה, דכד רגזי רגיא, עברה וועם ומכה טריה, כי ירדה האש הגדולה, אכלה ומחתא משופרי דשופרי, יעקב אבא קדישא, קדוש מנעוריו, אשרי חלקו ואשריו, נוח לשמים ונחמד לבריות, שניף

שמור וזכור בדבור אחד

פעם נכנס אליו אברך והתאונן בפניו, על שאינו זוכר את התורה שהוא לומד. הוא מתאמץ הרבה כדי לזכור, אבל עם כל זה הוא שוכח את תלמודו. נענה לו רבי מאיר בלשון חז"ל (ר"ה כו ע"א) 'זכור ושומר בדבור אחד, ועוד אמרו (ברכות כ ע"ב) 'כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה'. באמרו לו: 'השמור והזכור קשורים אחדרי. מי שמבקש לזכור את שהוא לומד, חייב לשמור את עיניו ופיו ומחשבתו, וכן יזכר את התורה שלומד'.

כח העננה

ספר רבי מאיר אביחצירא, על יגד שהובא בפניו לאחר שנטל ממנו כח הדבור והיה לאלם. "קראתי אל תוף פיו את הפסוק (ישעיה נז ט) 'בזרא ניב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' ורפאתיו, ושלושה ימים לאחר מכן שב לדבר פאחד האדם". ויהי כי ראה שדבריו עשו רשם גדול על השומעים המתפעלים, מהר בענותו לטשטש את רשמו של המופת שהוא מעיד עליו. "גם המגיד הקדוש מקוונץ זי"ע רפא יגד שנטל ממנו כח הדבור, בלקרא לתוף פיו את הפסוק הזה עם כל הפגנות השיכות בפסוק הזה... אנו, אין אנו יודעים לכן מאומה... קראנו את הפסוק על דעת המגיד הקדוש וברוך ה' נזשע".

ברכותיו

העיד הגאון הגדול רבי בן ציון אבא שאול זצוק"ל, כי בהיותו קרוב ורגיל במעונו של רבי מאיר אביחצירא זיע"א, למד לעקב אחר תפלתו ואפן ברכותיו. "עקבתי אחריו לשמע ממנו נסח של ברכה שלמה ואז ידעתי שאותו אדם זכה לישועה גמורה... אך בשהיה מתחמק מלהתפלל בעד מישוהו, או שהתפלל עליו פלאחר יד - ידע ידענו, שאותו אדם לא יזכה לישועה".

רוח הקדש מפעמתו - - -

פעם הביא אליו אחד מומקרביו בני משפחה רחוקים שלא זכו להפקד בזרע של קיימא. אנשים אלו לא היו רחוקים רק משפחתית, אלא גם רחוקים רוחנית... אנשים שלא נמנו על שומרי תורה ומצוות. בדרפם לביתו של רבנו דבר האיש על לבם של אותם אנשים בהרחקה על הצרף להתחזק בשמירת מצוות, פשהוא מסביר להם בעקר אודות החיוב לשמור שבת, ולהקפיד על ארחות טהרת הבית. בני המשפחה הללו שמעו את דבריו של האיש, בפדוהו מאד, אבל מנגד סרבו לקבל את הדברים שאמר להם.

כאשר נכנסו אל רבי מאיר, השיחו לפניו את צרותם, פשהם מבקשים ממנו ברכה. תכף ומיד נענה רבי מאיר ואמר להם: "'קבלו עליכם את אשר דבר עמכם בשעת הנסיעה, שבת וטהרת הבית, ואני מביטיח לכם כי בקרוב מוש תבשרו בשורה משמחת". כל זאת מבלי שאותם אנשים הזכירו דבר וחצי דבר מאשר שמעו בדרפם לאשדוד...

שמירת השבת

שוב מעשה, ברבי מאיר אביחצירא ששב מבית הטבילה בבקרו של יום השבת ובנו הקטן מתלוג אליו. מרחוק הבחין באחד השכנים, אהרן שמו, המסתתר מאחורי העץ בעברו השני של הכביש. פנה רבנו לבנו שעמו ואמר לו: "אהרן זה, מחכה שאעבר מבלי שאבחין בו, כדי שיוכל לנסע ברכבו. גש אליו ואמר לו בשמי ששבת היום". נגש הילד אל השכן ומסר לו דברים פלשונם. משוכנס רבנו לבית מגוריו, סבר האיש שהוא יכול לשוב ולעשות פכל העולה על רוחו, אלא שגם מחשבה זו לא נעלמה מעיני רוחו. רק נשמע קול התנגעת הרב ויציאתו מן הרב, זכ מחדר המדרגות של ביתו, הניף את אצבעו לאות עצירה וקרא: 'ויזם אהרן'. ורכבו של אהרן נדם! ---

מאיר עיני ישראל

פנינים מאוצרות תורתו של כ"ק מרן אדמו"ר רבי מאיר אביחצירא זי"ע

שהיה ביתו של אברהם אבינו פתוח לרוחה ואורחים סמוכים על שלחנו מדי יום ביומו, ואין בך שאלו אצלו מאומה. אלא, שהזכיר להם הקדוש ברוך הוא כיצד נראו בשעת האכילה, שלא היו מסגלים להעלות את מאכלם ולתקנו וכמעט שלא התגשמו על ידי המאכל, אלולא עמד עליהם אברהם אבינו לתקן את מאכלם - ולכן לא מצאו מענה.

ויקחו לי תרומה (שמות כה, ב)

פרש רש"י "לי - לשמי". ויש לרמוז בדברי שהתפנו לשם הויה הקדוש. כי יודע מדברי האביר יעקב זי"ע שעל ידי מתן צדקה מתגדלת השכינה הקדושה ונוסף בה אור, והדינים מתקנים ונהפכים לרחמים, והשכינה שהיתה קרויה 'צדק' - לשון דין - נשלמת לצדקה.

ובמעשה הצדקה נרמו שמו של הקדוש ברוך הוא בדרך זו: הפרוטה הנתנת לעני רומזת לאות י, יד הנותן האוחזת במטבע רומזת לאות ה, זרוע הפשוטה של העני המקבל רומזת לאות ו, וכפי דוד המקבלת את המטבע רומזת לאות ה. הוא שאמר הנביא (ישעיה לב יז) 'והיה מעשה הצדקה שלום'. שעל ידי מעשה הצדקה נעשה שלום ורחמים. והוא שאמר הכתוב 'ויקחו לי תרומה', שתהיה התרומה באופן כזה שתמלא את שם ה' כסדרו.

וביון שכן, ראוי להזהר ולתת צדקה כסדר שם הויה, ויש להקדים ולתת צדקה לעני בטרם יפשוט את ידו, שעל ידי זה תהיה היוד בראשונה והה"א באחרונה.

וזה אשר בקש המן הרשע, להפך את סדר השם הקדוש, שיהיה נצחוננו של מרדכי

בראשית ברא (בראשית א, א) ש"ש ברכות יש הפוללות את כל הברכות - בני בריכי, חיי אריכי ומזוני רויחי. ושלשת הדברים רמוזים בתחלת התורה הקדושה במיבת 'ברא'. 'חיי' זו בריאותו של אדם, 'ברא' הוא בן ובר' הוא תבואה. מפליא, כי 'ברא' בגימטריא 'בני חיי ומזוני' ---

הוא יסופך ראש ואתה תסופנו עקב (בראשית ג, טו) הנחש הלא הוא היצר הרע מנסה ללכד את האדם מיד במצוה הראשונה שבתורה, אך האדם אינו יכול לו אלא בכח המצוה האחרונה, האמורה בפרשת וילך (דברים לא יט) יצתה פתחו לכם את השירה הזאת, כי רק בכח התורה יכול האדם להשמר בקדושה באותה מצוה.

הוא עמד עליהם תחת העץ ויאכלו (בראשית יח, ח) פאשר ירדו המלאכים לביתו של אברהם אבינו ע"ה והגיש לפניהם לאכל, הסתפנו המלאכים, שהרי אין להם אכילה ושתיה ואין דרךם לעבוד את ה' על ידי אכילה. פיון שראה אברהם אבינו שעלולים הם להתגשם, לכן עמד עליהם כדי לכוון את הפניות, והיו המלאכים אוכלים והוא מעלה את המזון לשרשו.

בכה אפשו לבאר את דברי תז"ל (שמו"ד כח א) "באותה עשה - שעלה משה רבנו למרום - בקשו מלאכי השרת לפגע במשה. עשה בו הקדוש ברוך הוא קלסטרין של פניו של משה דומה לאברהם. אמר להם הקדוש ברוך הוא, אי אתם מתבישין הימנו?! לא זהו שירדתם אצלו ואכלתם בתוך ביתו?!".

ויש להבין, מפני מה נבחרו המלאכים מטענה זו ולא מצאו מה להשיב. הרי יכלו לטען,

בהעלתך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו
שבועת הנרות (במדבר ת, ב)
 רש"י פרש "על שם שהלהב עולה, אמר לשון
 עליה, כי צריך להדליק עד שתהא
 השלהבת עולה מאליה". יש ללמוד מכאן מוסר
 ורמז לענין החנוכה, כי הנר רומז לנשמה, כמאמר
 הפתויב (משלי כ כז) 'נר ה' נשמת אדם', וכאשר
 מחנכים את הילד ומעלים אש בנר, אין די
 בכך להלהיב אותו לשעה, אלא יש לעמד עליו
 ולעמל בחנוכו עד שתהא השלהבת עולה מאליה.

ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך (דברים ת, ט)
האכילה אי אפשר לכנותה שובע, שהרי בחלף
 כמה שעות אחר האכילה שוב האדם
 רעב, ומה הועילה האכילה הקודמת אם נזקק
 לאכל שוב. לעמדתה, הברכה, שהיא דבר שבקדשה
 והיא מצות עשה מדאורייתא, מותרת באדם
 חותם נצחי שאינו נמחה. לכן תבת "ושבעת"
 נמשכת אחר "וברכת", דהיינו: "ואכלת", ולאחר
 מפני "ושבעת וברכת" - שתהיה שבע מהברכה.

ויאמר אלהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום
לא אוכל עוד לצאת ולבוא (דברים לא, ב)
 יש לדקדק, שהרי בפסוקים האחרונים נאמר
 (דברים לד ז) "ומשה בן מאה ועשרים שנה
 במתו לא כהתה עינו ולא נס לחה", ומדוע
 אמר לישראל שכחותיו עזבוהו ואינו יכול עוד
 לצאת ולבוא.

אף ודאי לא נחלש משה רבנו ע"ה, ועד
 יומו האחרון "לא כהתה עינו ולא נס
 לחה", ומה שאמר "לא אוכל עוד לצאת
 ולבוא", גלה כי התעלה במדרגותיו עד לשער
 הנ' שבשערי בינה, ומקומו זה לא היה עוד
 בכחו להוריד ולקמצם עצמו לבני ישראל, ולכן
 היה עליו לקרא ליהושע בן נון ולצוותו על
 בני ישראל.

היהודי רק בבחינת "וכל זה איננו שנה לי"
 (סופי תבות ורמזים על שם הוי"ה שלא כסדרו),
 ואלו אסתר המלכה אמרה "יבוא המלך והמן
 היום" (ראשי תבות שם הוי"ה כסדרו) והביאה
 לכך שהמן הרשע ראה "כי כלתה אליו הרעה"
 (סופי תבות שם הוי"ה כסדרו). ולכן התברך
 יום הפורים בכך שאפלו אם השם אינו כסדרו
 הוא פלו רחמים. לפיכך, אמרו חז"ל (ירושלמי
 מגילה פ"א ה"ד) "אין מודקדקין במצות פורים, אלא
 כל מי שהוא פושט את ידו לטל נותנין לו",
 שאפלו אם היד פשוטה כבר והפרוטה הנתנת
 אינה כסדר שם הוי"ה אין מודקדקים בכך.

איש אמו ואביו תיראו ואת שבתתי תשמרו
 (ויקרא יט, א)

שלושה שתפים באדם, קודשא בריך הוא ואביו
 ואמו. חלקו של הקב"ה רוחני וקדוש,
 אך חלק ההורים הוא גשמי. והוא שהזהירה
 התורה, כי על האדם להתירא דוקא מאתו
 חלק שהניחו בו אביו ואמו, אבל חלקו של
 השתף השלישי שהוא בבחינת שבת, אין צורך
 להתירא ממנו, כי הוא גופו יש בו שמירה.

הוכח תוכיח את עמיתך (ויקרא יט, יז)
מעם שפלה התורה 'הוכח תוכיח', להורות
 לאדם שקדם עליו להוכיח את עצמו
 ולתקן את מעשיו, ורק לאחר מכן יוכל להתייבב
 כמוכיח בשער ולהעיר לאחרים.

פך אחת עשרה זזה מלאה קטרת (במדבר ז, יד)
בדרה דרש ורמז יש לרמזו, כף ראשי תבות
 כ"סוף פ"יוס, לרמז על הנותן פרוטה
 לפני ומפיסו בדברים, שאמרו חז"ל (בבא בתרא
 ט:ו) ש"מתברך ב"א ברכות", וכן רמזו בתבות
 "אחת עשרה".

אמר רב יוסף, נקיטינן האי צורבא מרבנן לא מייעני. והא קא חזינן דמייעני? אם איתא דמייעני - אהדורי אפתחא לא מיהדר (שבת קנא:)

בפשוטות, הפונה פי גם אם רואים צורבא מרבנן יורד מנכסיו ונגזרת עליו עניות, אך אינו נזקק לחזר על הפתחים. אך יתכן להעמיס בדברים פונה עמקה יותר, שמצורבא מרבנן נדרש שיבנו היטב באמירת "פותח את דרך" שבאמירת 'אשרי'. ולכן, אם רואים צורבא מרבנן שנעשה עני, יש ללמד מכך ש'אהדורי אפתחא לא מיהדר' - שפנאיה לא כיון באמירת "פותח את דרך".

אמר רבי חנין בר פפא, כל שאין יין נשפך בתוך ביתו פמים אינו בכלל ברכה (עירובין סה:)

מעם שיין הנשפך הוא סימן ברכה, לפי שהכתוב אומר (משלי לא) "תנו שכר לאובד יין למרי נפש", ואם כן היין הנשפך הוא בטול מרירות הנפש ואין לך ברכה גדולה מזו.

ובזה יובן המנהג שפאשר המברך על הכוס אומר 'סברי מרנן' עונים לעמתו 'לחיים', כדי שלא יחשבו הבריות ששתית היין מסמלת את השותה כמר נפש. לפיכך, קוראים 'סברי מרנן', שישמעו בלם את הסברה, שהיין הזה אינו למרי נפש אלא דוקא 'לחיים' ---

בא לטמא פותחין לו, בא לטהר מסייעין אותו (יומא לח:)

ההבדל בין תבות 'חמין' ו'מצה' הוא נקדה קטנה המבדילה בין החיית לה"א, והמצה רומזת ליצר הטוב והחמץ ליצר הרע, ורק נקדה קטנה היא המבדילה בין שני היצרים. וזהו שאמרו שהבא לטמא עצמו ח"ו - משמים פותחים לו את החיית והופכים אותה לה"א, כדי שיוכל לשוב ולהפך אותה למצה.

וזאת הברכה אשר ברוך משה איש האלקים את בני ישראל לפני מותו (דברים לג, א)

כאשר נפרד משה רבנו מבני ישראל, האציל להם ברכתו, שיזכו בלם למדרגה זו של 'איש האלקים', זו היתה ברכתו, והוא אשר שאל ובקש במאמרו (במדבר יא ט) "ומי יתן כל עם ה' נביאים".

אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי ושבתי בבית ה' לארך ימים (תהלים כג, ו)

ידוע כי תבת 'אך' באה למעט, ומדוע בקש דוד המלך ע"ה מעוט טובה וחסד.

אף שמעוט אין משמעותו בטול מכל וכל, אלא מעוט הרבוי, שיהא במדה נכונה וראויה. וזאת הברכה אשר בקש דוד המלך ע"ה, שיהא לו טוב וחסד במדה, לא ברבוי מפלג ולא במעוט הגמור, כי עני השוב כמת ועשירות אף היא ספנה גדולה.

עוד יש לרמז בפסוק זה הליכות עולם, שכן בתחלה בקש דוד המלך ע"ה על רדיפת הטוב והחסד "כל ימי חיי בלבד, ולא הזכיר אריכות ימים, ולאחר מכן בקש "לארך ימים". ללמדנו, כי כל טובה וחסד בעולם הזה, אין לבקש עליה אריכות ימים, ומספיק להתברך בה כל ימי חיינו. אך הזוכה לשבת בבית ה', על כך ראוי לבקש "לארך ימים".

רבי יוחנן קרי למאניה 'מכבדותי' (שבת קיג:)

לכאורה, כיצד תלה רבי יוחנן את כבודו בכבודו, שהם לבוש חיצוני ואין בהם מהות משלהם. אלא ענותנותו של רבי יוחנן דברה מתוך גרונו. כי ראה שהבריות חולקים לו כבוד והתפלא כיצד יתכן שמכבדים אותו. ולבסוף הסיק, כי בגלל שעוטה הוא מלוושי כבוד, חלוקא דרבנן, לכן טועים בו ומכבדים אותו.

כל תלמיד חכם שאין תוכו כפרו אינו תלמיד
חכם (יומא עב:)

יש לרמוז, כי בתבת 'תוכו' יש באמצעות אותיות כ"ו שהם שם הו"ו"ה, ובתבת 'כפרו' יש אותיות שם הו"ו"ה מבחוץ. הוא שאמרו חז"ל, שעל תלמיד חכם להיות בבחינת 'תוכו כפרו', ששם הו"ו"ה ישפן בפנימיותו ויאיר בחיצוניותו.

"דאגה בלב איש ישחנה" - רבי אמי ורבי אסי חד אמר ישחנה מדעתו, וחד אמר ישחנה לאחרים (יומא עה:)

"ישחנה לאחרים" הפונה לרבי מאיר המכונה אחרים, היינו שיתן צדקה לצדקת רבי מאיר בעל הנס, ובכך תוסר ממנו הדאגה. וזהו שאמרים "אלקא דרבי מאיר ענני", כי דעת רבי מאיר ידועה שחייש למיעוטא, ולכן גם במקום שעל פי רב אין סכוי לישועה ח"ו, פגון במצב של "רב גוססין למיתה", אף על פי כן לדעת רבי מאיר יכולים למצא ישועה כי הוא סומך על המיעוט.

ואמר חזקיה אמר רבי ירמיה משום רבי שמעון בן יוחאי ראיתי בני עליה והן מועטין (סוכה מה:)
'בן עליה' הוא צדיק תמים שאינו מפסיק לעלות ולהתעלות. עבודתו אינה יודעת נפילות וירידות, וכל ימיו ממש הוא אוחז בעליה מתמדת. זהו 'בן עליה', והן מועטין.

עוד יש להעמיס בכונת המאמר, שאין אדם יכול להיות 'בן עליה' אלא אם כן הוא ממעט עצמו. זאת ועוד: ככל שאדם מתעלה יותר, כך עליו למעט עצמו יותר ויותר.

ואף זאת יש לדעת בדברי רבי שמעון בר יוחאי, כי כל בן עליה יש לו גם חלק של 'מועטין', ולא תתכן עליה רצופה מבלי שיהיו גם ימי ירידה ומעוט.

כל שיצאת חטאו קודמת להקמתו חקמתו
מתקמת (אבות ג, ט)

והלא אמרו (אבות פ"ב מ"ה) "אין בור ירא חטא", וכיצד תהיה יראת חטא קודמת להקמה אם אי אפשר להשיגה פשהו בור ועם הארץ. אלא צריך האדם בתחלה שתהיה לו קצת יראה, בדרגה נמוכה, 'יראה תפאה', קבלת על והבנה כי יש להשמע לדבר ה', ומדרגה זו תקדם להקמה, ואחר כך ישיג יראת חטא בדרגה עליונה.

ואפשר שזהו החלוק בין 'יראת חטאו' שיש להקדים להקמה ל'יראת חטא' שהבור אינו זוכה לה. כי בתחלה עליו לרכש 'יראתו', בדרגה שהוא ראוי לה ומסגל להבין אותה, ולאחר מכן באמצעות החקמה ישיג 'יראת חטא' אמתית.

מצוה גוררת מצוה (אבות ד, ב)

בגמרא מצינו (פסחים קז:)
גריר, שפרשו, שהיין בתחלת הסעודה גורר ומביא את התאבון לאכל. על זו הדרך, פונו חז"ל במאמרים "מצוה גוררת מצוה", שמצוה אחת הנעשית פראוי, מכניסה תאבון בלב האדם לקיים עוד מצוות.

פרוש נוסף: 'מצוה' לשון צותא, שעל המצוות להעשות מתוך צותא לבווא עולם, בדבקות ובקשר של קיימא, ורק אז היא גוררת את המצוה הבאה. מה שאין כן המקיים מצוות מתוך יראה, כל מצוה בפני עצמה היא ואינה מושכת בעקבותיה מצוות נוספות.

חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום (מנחות מג:)
בשבת קדש אנו מחסרים ממנן הברכות בתפלה (בתפלת העמידה שבע ברכות, ולא תשע עשרה), ואנו משלימים אותן במגדלים ובפרות, כמאמרם "בשבתא וביומי טבי טרחו וממלי להו באיספךמקי ומגדי".

ונברכך עליה בקדשה ובטהרה

ידועה הקשיא, מדוע מזכירים 'בקדשה ובטהרה' רק בברכת מעין שלוש ולא בברכת המזון, אך לפי שחיות האדם מן הלקח, על פן אין חשש שיגשם האדם על ידו, מה שאין פן המזונות והפרות שעקרם להנאת האדם, חששו חכמים שמה יתגשם בהם האדם לכן תקנו לומר בברכתם 'בקדשה ובטהרה'.

עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה (תהלים ב יא)
לכאורה, איך ש"ך גילה ברעדה, והם שתי הפכים, ובמקום גילה אין רעדה, ומקום רעדה אין גילה. אלא יש כל מיני יראות בעולם, כמו שמביא הרב אור החיים הקדוש בכמה מקומות, יראת שמים, יראת הבריות וכו', ועל זה אומר דוד המלך עליו השלום, כי מי שיש לו את עקר היראה, שהיא יראת שמים, עליו לשוש ולשמח שהיראה שהוא ירא, הוא יראת שמים, שאין לו יראה אחרת כי אם יראת ה' חפצו, וזהו שאמר 'וגילו ברעדה', שיגיל בכך שזוכה להיות ירא שמים.

בתי כנסיות ומדרשות אפלו שוממין הן בקדשתן והשמותי את מקדשיכם (ויקרא כו לא), ודרשו חז"ל (מגילה כת). שבתתי כנסיות ובתי מדרשות אפלו פאשר הם שוממין נותרים הן בקדשתן. ולכאורה מהיכן למדה זאת הגמרא. אלא שבכל פעם שנוזר בכתוב מקדש, מיחס אותו הכתוב אל ה' יתברך, כמו שנאמר (ויקרא כו יא) 'ונתתי משפני בתוככם', 'את משפני אשר בתוכם' (שם טו לא), 'ונעשו לי מקדש' (שמות כה ח), ורק בפסוק זה יחס הכתוב את המקדש לבני ישראל, באומרו 'מקדשיכם', כי פניכול משומם הקב"ה רק את חלקם של ישראל ולא את החלק שלו, כי החלק של הקב"ה נותר בקדשתו, וזהו שאמר והשמותי רק את חלקכם, ולא את חלקי.

והנה מצינו בגמרא (חולין פז) "מעשה באחד ששחט וקדם חברו וכסה, וחיבו רבן גמליאל לתן לו עשרה זהובים", ומסיקה הגמרא, שעשרה זהובים אלו הושתו עליו כ'שכר ברכה' ולא כ'שכר מצוה' - ומכאן ששונה של כל ברכה נאמד בעשרה זהובים. לכשנחשב נמצא, שכל המשלים לברך מאה ברכות בכל יום, יש בידו ערך אלה זהובים. ובשבת קדש שחסרות עשרים ברכות להשלמת המנין, נמצא שערך הפרות הוא מאתיים זוו.

הוא שאמר שלמה המלך ע"ה (שיר השירים ח יב) "האלף לך שלמה" - אלו המשלימים מאה ברכות בכל יום - "ומאתים לנטרים את פניו", על ידי פרות ומגדים.

גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהן (חולין טז)
הצדיקים, ככל שהם מרבים להמית עצמם בלמוד התורה, פך "יותר מבחייהן" - הדבר נותן בהם חיות...

ה' מלך ה' מלך ה' ימלך לעולם ועד
לכאורה הסדר הנכון היה להקדים בלשון עבר ולאחר מכן בלשון הווה, והיו צריכים לומר "ה' מלך" ורק לאחר מכן "ה' מלך".

ויש לבאר על פי מה שאמרו חכמים (נדרים י) שהמקדיש קרבן יאמר "קרבן לה'" ולא "לה' קרבן", שמה מות לאחר אומירת שם ה' ונמצא מוציא שם שמים לבטלה. אף כאן חוששים שמה מות אדם לאחר שיכריזו על מלוכת ה' בעבר ולא יספיק להמליכו בהווה, ונמצא כופר בעקר שאינו מאמין בכך שאלקינו הוא הנה הווה ויהיה, לכן אומרים תחילה בלשון הווה להמליכו עתה, ואחר כך מזכירים את העבר.

הגזירה אמת והחריצות שקר

בזאת שבמזגי משני הצדדים אמוזג אותה כמות של יין במהירות יתר, והרי יותר ממה שיש בחבית לא אפיק ממנה. מוטב, הבה עצה, אחא, כיצד להגדיל את כמות היין... הנמשל מובן. וכך הוה. האחים אמנם לא קנו את היער. קנה אותו פריץ פולני. נזדמנה דוקא עונה קשה וגשומה. ומאין אפשרות בידו להעביר את העצים מהיער הפסיד את כל הונו. מרוב צער איבד את עצמו לדעת (החפץ חיים חייו ופעלו ח"א עמוד ט).

כתב רבינו הרמח"ל בספרו 'מסילת ישרים' (פרק כא): 'בכל משלח ידך אשר תעשה, שצריך אתה להשתדל ולעשות, אך לא שההשתדלות הוא המועיל, אלא שההשתדלות מוכרח, וכיון שהשתדל הרי יצא ידי חובתו, וכבר יש מקום לברכת שמים שתשרה עליו, ואינו צריך לבלות ימיו בחריצות והשתדלות.'

כלל גדול הוא בתורת ההשתדלות: אין בכוח השתדלות האדם להועיל לו מאומה! פעמים וההשתדלות לא זו בלבד שאינה מסייעת אלא היא משיגה תוצאות הפוכות, ופעמים שדווקא דברים הנראים כחסרון בהשתדלות, הם שמביאים את התוצאה הרצויה. וכל זאת הוא מפני שהכל הוא ביד ה', ואין בכוחו של אדם לשנות בדרך הטבע ולא כלום ממה שנגזר עליו.

צא ולמד מהשתדלותו של אותו הנכרי במעשה של "יוסף מוקיר שבת" אותו מספרת הגמרא במסכת שבת (ק"ט): בשכונתו של יוסף מוקיר שבת התגורר נכרי, עשיר גדול ובעל נכסים רבים. אמרו החוזים בכוכבים לאותו נכרי: סופם של כל נכסיך להגיע אל רשותו של יוסף מוקיר שבת. הלך הנכרי ומכר את כל נכסיו, ובכסף שקיבל תמורתם קנה לעצמו מרגלית יקרה. התקין לעצמו הנכרי כובע של לבד ושיבץ את המרגלית בתוכו. יום אחד עבר הנכרי על גבי הגשר שמעל הנהר, והרוח הפריחה את הכובע לנהר. דג גדול שהיה בנהר בלע את המרגלית, ולימים עלה הדג בחכתם של דייגים מקומיים, והם מכרוהו ליוסף מוקיר שבת, שהיה רגיל לקנות דגים לכבוד שבת. יוסף מוקיר שבת פתח את הדג ומצא בו את המרגלית היקרה והוא מכר אותה ב"ג עליתא דדינורי זהב.

בהיות רבינו חיים בן עטר ז"ע"א, האור החיים הקדוש, מתגורר בארץ מרוקו, השיא עצה טובה לבני קהילתו בעיר פאס, **שפתחו את חנויותיהם ובתני העסקים שלושה ימים בשבוע, ולא יותר. ואילו הימים הנותרים יהיו קודש לה', ללימוד תורה ולעשיית מצוות.** האור החיים הקדוש הבטיח לבני קהילתו, אנשי העיר פאס, כי הם לא ינזקו מכך כלל, ומאומה לא יחסר להם בפרנסתם, שכן בשלושה ימים אלו עתידים הם להרוויח לא פחות מאשר מה שהרוויחו במשך שבוע שלם. יתירה על זאת, האור החיים הקדוש אמר להם כי הוא, בכבודו ובעצמו, יהיה ערב על הבטחה זו. **בני הקהילה שאמונים היו על ציות לדברי חכמים הקשיבו לדברי רבם האור החיים הקדוש ועשו כאשר פקד עליהם. הם פתחו את העסקים רק לשלושה ימים ולא יותר, וברכת ה' שרתה עליהם להצליח בימים מועטים אלו כהנה וכהנה, עוד יותר ממה שהיו מרוויחים בעבר במשך שבוע שלם. כך עברו עליהם כמה וכמה שנים.**

אפס כי יציאתו של צדיק מהעיר עושה רושם, וכשרבינו האור החיים הקדוש יצא מהעיר פאס בדרכו לעלות לארץ ישראל, החלה תקנתו זו להפרץ ולהסדק: בעלי עסקים שונים שזה מקרוב באו ולא ידעו את עוצם גדולתו של האור החיים הקדוש, מיאנו להסכים על כך שמחצית מימי העבודה מושבתים ואין עובדים בהם, והחלו לפרוץ גדר. **אט אט נשכחה עצתו הטובה של האור החיים הקדוש, עד שלאחר זמן חזרו כל יהודי העיר פאס לנהל את מסחרם במשך כל ששת ימי המעשה. אלא, שקבלה בדינו, כי לא הועילו בזה ולא כלום להגדיל את רווחיהם. כל מה שהיו בעבר מרוויחים במשך שלושה ימים, בקושי היו מרוויחים כן כשעבדו בכל ששת ימי המעשה, וכולי האי ואולי (מפי השמועה, ממה שסיפר בעל דברי שמואל מסלונים).**

פעם באו שני אחים סוחרי יערות אל החפץ חיים לשאול עצה, אם יקנו יער נוסף בשכונת לזה שכבר מצוי בידם ושכבר הרויחו על ידו עשרים וחמשה אלף רובל. לאחר שהאזין לשאלתם אמר להם הכיצד אשיא לכם עצה וכי מה הבנה לי בעסקיכם? אך אספר לכם מעשה: **לאדם אחד היתה חבית יין. קבע בה ברז למזיגה. השיא לו שכנו עצה כי יקבע ברז נוסף בצדה השני ואז ימוזג בכנת אחת יין כפליים. השיב לו בעל החבית: מה בצע לי**

שהם וישפה

המגיד מדובנא אף הוא מבאר שאע"פ שהשתדלות משה רבינו לגאולת ישראל נראתה כאילו היא הנותנת להכבדת שעבודם, האמת היא כי זו הביאה לגאולתם, ואדרבה השתדלות פרעה להכביד השעבוד על ישראל היא שהביאה את גאולתם.

וכך כתב בספרו 'קול יעקב' (קול רינה וישועה על מגילת אסתר): כי בבוא משה אל פרעה וראה שלא לבד אשר לא הקל את עולם של ישראל הקשה, כי אם עוד הכבידו עליהם, היה הדבר מאד זר בעיניו, ולכן הטיח דברים לאמר 'ומאז באתי אל פרעה' וגו', והוא לא ידע כי מהמכה ההיא בעצמה התחילה הרפואה, כי אחרי שהיתה הגזירה מלפניו יתברך להיותם במצרים ת' שנה כנודע, א"כ לא היה יכול הקב"ה להחיש גאולתם אם לא על ידי קושי השעבוד. והנה פרעה חשב כי בזאת ההכבדה יקשיח את לבם לכל ישעו עוד בדברי הגאולה לעולם, ונהפוך הוא כי היא היתה סיבת גאולתם כנודע, ומשה גם הוא להיות כי עיני בשר לו חשב כי הרע להם תחת חפצו להצילם על כן אמר 'ומאז באתי אל פרעה' וגו', והנה הקב"ה השיבו 'עתה תראה אשר אעשה לפרעה; כלומר, הנה זאת ההכבדה היא סבת מפלתו והצלת ישראל. והנה אחרי צאת הדבר אל הפועל וראה משה כי כבר נגאלו ופרעה וחילו נטבעו בים אז הודה ולא בוש כי רק עיני בשר לו במה שלא הבין כי המכה ההיא דהיינו הכבדת העול היתה רפואתה והיא ראוי לו לשר עוזו יתברך ולרנן חסדו אז בעת ההכבדה ההיא.

על דברי נעים זמירות ישראל, דוד המלך ע"ה (תהלים קטז ו) 'שִׁמְרֵ פְתָאִים ה' דְלוֹתַי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ', כתב באבן עזרא: הטעם שלא אחשוב תחבולות להמלט, כי שמתו נפשי כאחד הפתאים, כי אם 'דלותי' ידעתי כי ה' שהוא 'חנן ורחום' יושיעני והייתי מבשר נפשי לאמר לה 'שובי נפשי למנוחיה כי ה' גמל עליכי'.

וכתב הרשב"א בפירושי האגדות (ברכות יב): דע שאין הכוונה בקריאת שמע, רק כדי שזכור בפה הניסים שעשה לנו השם יתברך שהוציאנו ממצרים אחר היותנו עבדים פרוכים דלי כוח ותחת סבלות מלך רב ועם קשה, ועם הזכירה נקבע שהוא המשגיח והיכול שלא ימנענו מונע בשום צד, ועוד שנתחזק בנפשותינו מדת הכטחון חוזק רב, ועל כן באה האזהרה על זה במקומות רבים בזכירת האותות והמופתים והיד החזקה.

הרי לנו שפעולה והשתדלות זו שעשה הנכרי בכדי להציל את רכושו שלא יגיע לידי יוסף מוקיר שבת, אדרבה, היא זו שגרמה שכל נכסיו יגיעו לידי יוסף מוקיר שבת.

וכך כתב הגאון הסטייפלר זצ"ל, בספרו 'ברכת פרץ': הכלל, כי כל מעשה אנוש ותחבולותיו לא יועילו אפילו כל שהוא להוסיף או לגרוע ממה שנגזר עליו בראש השנה. זולת על ידי תפלה ועל ידי זכויות ותשובה יכול הגזר דין להשתנות. ומה שהאדם בתחבולותיו ובהשתדלותו מצליח כמה פעמים לפעול כרצונו, זה יבוא בדבר שכבר נגזר משמים שיהיה כן, שגם לולא השתדלותו היה נגמר הדבר בכי טוב לטובתו בצורה זו או כיו"ב. ויש שלא נגזר עליו דבר זה, וגם כן הרבה פעמים מניחים אותו להצליח רק שלועמותו יפסיד כמות הנאה זו ממש במקום אחר ממה שהיה ראוי לו, כי לא יועיל שום השתדלות לשנות משהו מכפי מה שנגזר עליו.

ובזה ביאר הגאון הסטייפלר את השתלשלות גאולת ישראל ממצרים על ידי משה רבינו שבה ונפעלה על ידי פרעה עצמו: מבואר בפרק קמא דסוטה (יב) שגזירת 'כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו' שגזר פרעה היה בשביל שאצטגנינו אמרו לו שמושיען של ישראל במים הוא לוקה, ומתוך הפחד הגדול מאיש זה שעתידי הציל את ישראל גזר על כל הבנים להטביען ביאור, ואף על עמו גזר, עיין שם בבמרא. והכל כדי להפטר מאיש הזה, דהיינו משה, ולבסוף היה שבת פרעה עצמו הצילתו ופרעה עצמו גידלו בביתו, ואותה גזרה שגזר 'היאורה תשליכוהו' היא היא היתה הסיבה שעל ידי זה מצאתהו בת פרעה ותביאהו לביתה ותגדלהו כבן. וכל זה ללמדנו שכל מעשה אנוש ותחבולותיו לא יועילו להזיז אפילו זיז כל שהוא ממה שנגזר בשמים. ולא עוד אלא שאותן פעולות שעושה למען השגת רצונו הן הם סיבה לשיהיה כמו שנגזר עליו באמת.

ושוורש הדברים כבר מפורש בדברי רבינו בחיי (שמות א י): הבה נתחכמה לו... והנה כל ההתחכמות הזאת שעשו בנסתר ובנגלה לא הועיל להם כלום, והיתה הברכה משתלחת בזרעם ברבוי גדול כצמח השדה, הוא שכתוב (שמות א יב) 'וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ', וכן אמר הנביא (יחזקאל טז ז) 'רבה כצמח השדה נתתיך ותרבי ותגדלי', ואף על פי שהשליכו בניהם ליאור הנה המושיע ניצל בסיבה מאת ה' יתברך, כי לה' התשועה וההצלחה וכל הסיבות מאתו, והוא יתברך הפך עצתם והאביד חכמתם, כענין שכתוב (ישעיה מד כה) 'משיב חכמים אחור ודעתם יסכל'.
